

Fig. 1. Landsbyen set fra luften. Sylvest Jensen fot. 1948. KglBibl. - *Aerial view of the village.*

TÅNING KIRKE

VOER HERRED

Landsbyen er nævnt første gang 1234,¹ da Øm kloster for ejendom i Elling mageskiftede sig til Esge Maltensens gods og jord i Tåning. Sognet er omtalt 1481 og kirken 1468,² da det oplyses, at den ejede jord ved Ovsted kirke. 1524³ ydede den det relativt beskedne beløb af 10 mark til Frederik I.s ekstraskat, den såkaldte landehjælp.

Øm kloster, der havde en ladegård i sognet, sad inde med patronatsretten til kirken, hvilket dog først er bevidnet 1545.⁴ Med reformationen 1536 kom kirken under kronen og blev administreret aflensmanden på Skanderborg. Kun en enkelt bortfæstning er kendt fra denne periode, nemlig 1572,⁵ da Niels Knudsen på Havreballegård sad inde med kirketienden.

1711 solgte Frederik IV kirken til Bendix Lassen på Åkær, men benyttede sig 1720⁶ af sin tilbagekøbsret og lagde kirken under Skanderborg rytterdistrikt. Ved dettes nedlæggelse 1767⁷ købtes kirken (sammen med den i Ovsted) af Bodil Hofgaard de Lichtenberg, der lagde kirkerne under den nyoprettede *hovedgård* Tammestrup, hvori indgik den lokale Havreballegård. Ved hendes død afhændedes Tåning kirke til forvalter Rasmus Damgaard, som mellem 1809 og 1813⁸ solgte den til sogneboerne. Den overgik til selveje 1. januar 1910.

Sognet er *anneks* til Ovsted, hvilket er bevidnet 1560⁹ og uden tvivl er en middelalderlig ordning, der går tilbage til klostertiden.

Fig. 2. Kirken set fra sydøst. H. A. Kjær fot. 1897. - *The church seen from the south-east.*

En **sølvskat*, der dukkede op 1863 under tagarbejde, vistnok i koret, omfattede et bæger, fem skeer, en kæde og to sæt bæltebeslag, alt fra første halvdel af 1600erne og derfor utvivlsomt bragt i skjul under svenskekrigene.¹⁰ I NM, inv. nr. 20910-18. *Møntfund*. Under arbejde i kirken 1948¹¹ fandtes i alt syv mønter, hvoraf den ældste var en Slesvigmønt fra Erik Klipping's tid (omk. 1270), den yngste en hulpenning fra Hamborg (omk. 1400). (NM FP. 2228). 1951 indleveredes en mønt fra Erik Menveds tid (omk. 1300), fundet uden for våbenhuset (NM FP. 2303).

1997: Tåning sogn indgår i Århus stift og ligger i Skanderborg kommune, Århus amtskommune.

Den højtliggende kirke er synlig viden om i det frugtbare, bredbakkede moræneland på sydsiden af Mossø. I hvert fald fra tårnet har det i sin tid været muligt at se over til cisterciensernes klosterkirke på den anden side af søen. Med en smal strimmel når det forholdsvis lille sogn ned til søen ved Fulbrø mølle.¹² Her har en hovedfærdselsåre fra gammel tid sat over Tåning å, der strømmer gennem sumpede engdrag og afvander Skanderborg sø. Åen danner tillige grænse mellem Tåning og Hylke sogne. Kirken står på en bakketop, og endnu i vore dage lejrer landsbyens huse og gårde sig i en krans omkring

kirkegården. Uden for hegnet falder terrænet kendeligt, mest markant mod nord og vest, således at tilkørsel må foregå på østsiden. I dag er der her en grønning med parkeringsmulighed, tidligere flankerede tre småhuse opstigningen til porten (jfr. fig. 50). Et af dem var nok »kirkehuset«, hvis skorsten skulle repareres 1835.¹³

Den næsten kvadratiske *kirkegård* er sine steder reguleret i kanten, men ikke udvidet. *Hegningen* udgøres af støbte brudstensmure undtagen på vestsiden, hvor der er markstensdige. Sydsiden og det tilstødende stykke i øst har en sædvanlig hegnsmur, som foreslået af synet 1924,¹⁴ ellers medfører terrænfald, at der i øvrigt er støttemur, kronet med tjørn. Undtagen i syd strækker der sig desuden buskads med broget blanding af blomstrende buske og unge træer. Tidligere var hele gærdet afkamp, der siden den første omtale 1614¹⁵ jævnligt har måttet udbedres efter nedskridninger. 1829 udtalte synet, at kirkegården skulle skaffes »fred for kreaturer, hvilket den hidtil synes at have savnet«. I de følgende år gennemførtes istandsættelse af diget og fornyelse af *indgangene*. Hovedporten, som siden 1965 er en tofløjet, hvidmalet stakitport

Fig. 3. Kirken set fra nord. Mogens Svenning fot. 1973. - *The church seen from the north.*

ophængt på granitstolper, har som ovenfor antydet vist altid siddet på sin nuværende plads omtrent midt på østsiden. Granitstolperne, hvoraf der oprindeligt var tre, således at indgangen bestod af kørevej og fodgængerlåde, er opstillet 1837,¹⁶ hvilket samstemmer med, at der på den ene med versaler er indhugget »GVAS-T 1837«. Desuden er der tre låger for fodgængere: En i det nordvestre hjørne, oven for en trappe op ad skrånningen fra bygaden, udformet med hvidmalet stakitfløj på murede rødstenspiller. Af mere privat karakter til brug for de nærliggende gårde er i vestsiden en låge af rundjern i jernramme, ophængt på stabler i gærdet, og østligt i sydsiden en hvidmalet stakitfløj mellem granitstolper. Denne låge var måske navnlig til præstens afbenyttelse, idet en sti fra Sneptrup udmundede her. Formentlig var det her, der bestandig stod vand, som præsten måtte bemærke i sin indberetning 1791.¹⁷ Indgange nævnes tidligst i begyndelsen af 1600erne,¹⁵ da der købtes jern til en *†rist* og beslag til porten; denne var 1734¹⁸ af tømmer.

Enkelt, hvidkalket og teglhængt *ligkapel* syd for våbenhuset med port i gavlen mod kirken;

bygningen er smykket med kamme og tindinger ligesom kirkens tårn. Efter overvejelser siden 1906¹⁴ blev en tegning godkendt 1916 og huset opført samtidig med det ved nabokirken i Ovsted¹⁹ (s. 4546). På tværs vestfor står et lignende hus, renoveret i 1960erne, som nu rummer toiletter og redskabsrum.

Ifølge synets henstilling 1856¹⁹ iværksattes planering og anlæggelse af grusede gange, og 1880¹⁴ skulle der drænes. Reguleringer gennemførtes i 1930erne, og fra 1989 arbejdes efter en dispositionsplan af H.J. Nielsen i Skanderborg. Ved hovedrestaureringen 1959 lagdes pikstensbrolagt *fortov* omkring kirken som afløser for cementbanket; ældre *†fortov* skulle omlægges 1910 til tre fods bredde.¹⁴

BYGNING

De ældste afsnit af den harmoniske kirke er kor og skib, som er opført i én støbning, formodentlig i første halvdel af 1200erne. Koret er bemærkelsesværdigt ved sin usædvanlige indre disposition, der kun har en parallel i nabokirken i Ovsted. I senmiddelalderen, dvs. omkring år 1500 og i årtierne herefter, er der i kirken indbygget hvælv. Tårnet er fra samme tids-

Fig. 4. Kirken set fra sydøst. KdeFL fot. 1996. - *The church seen from the south-east.*

rum, mens våbenhuset kan være lidt yngre. Orienteringen har en mærkbar afvigelse mod nord.²⁰

Den oprindelige bygning udmærker sig ved præcis *afsætning* og en ret enkel *proportionering* (fig. 5), der dels knytter kor og skib tæt sammen,²¹ dels lader antage anvendelse af en måleenhed på godt 32 cm (= 1 fod?, jfr. s. 4561). Byggematerialet er frådsten, hvis omhyggelige henmuring skimtes gennem facadernes hvidtekalk. Murkærnen er overvejende af marksten, og det samme gælder i hvert fald det flotte håndværk på indersiden af skibets og korets taggavl (fig. 7). Frådstenen er fortrinsvis tildannet i format som munkesten, men også større blokke observeres (jfr. fig. 14), bl.a. i skibets østre hjørner. Murene er rejst på sokkel af to skifter af granitkvadre, begge med skråkant;²² portalerne har kun afbrudt soklens øvre led. Skibets vestgavl, som den iagttages i tårnet (fig. 14), er pudset og kalket, hvilket formentlig er den oprindelige facadebehandling.

Hvad angår enkeltheder er bygningen sluppet så helskindet gennem tidernes omskiftelser, at

man kan danne sig et næsten fuldstændigt billede af dens oprindelige udseende (jfr. grundplanen, fig. 5). Foruden døre og vinduer er bevaret adskillige detaljer, der dels røber et systematisk greb om byggeopgaven, dels karakteriserer koret som pendant til det i Ovsted. Som arkitektonisk accentuering er alle relevante steder anvendt et fremspringende, fornedet affaset led. I skibet optræder det som kragbånd i døråbningerne og i triumfbuen, i koret som markering af vederlag ved østafsnittets hjørnehvælv og sågar på alterbordet.

Den håndværksmæssige dygtighed, hvormed murene er rejst, sammenholdt med hele bygningens afklarede form, udmærker Tåning kirke over for den i Ovsted. Man fristes til at formode, at mindre øvede folk ved ændringen af koret her har haft Tåning som model. Når denne kirkes skib er ganske normalt, må det betyde, at de særlige dørforhold i Ovsted er et lokalt fænomen uden forbindelse med korindretningen.

En *dør* er placeret i det vestre fjerdedelspunkt af hver af skibets langvægge. Den søndre er i

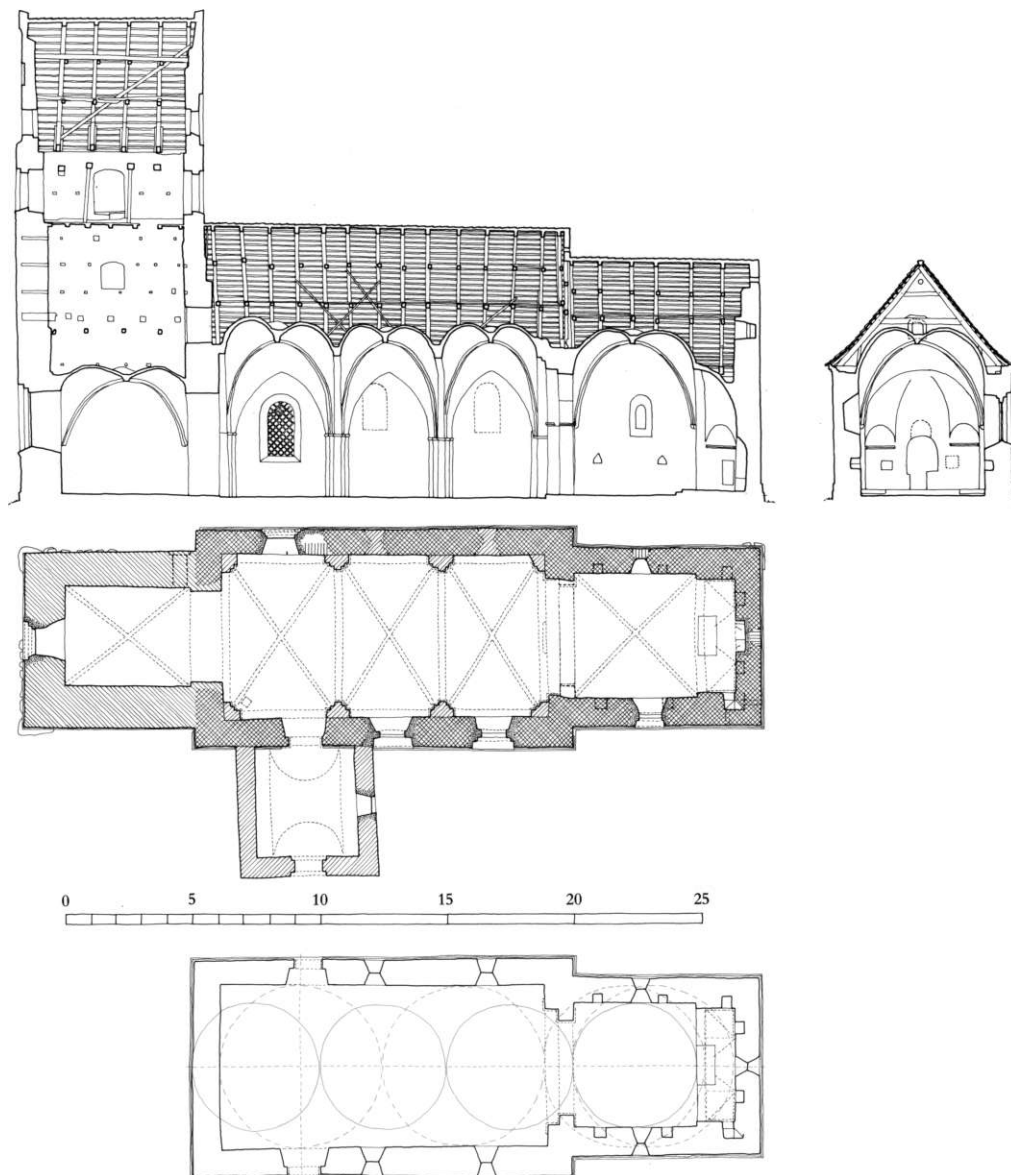

Fig. 5. Snit, plan og rekonstruktion af oprindelige grundplan med angivelse af proportioner (s. 4592), 1:300. Tegnet af KdeFL 1996 på grundlag af Nanna Gad m.fl. 1974. - *Longitudinal section of the church, cross-section of the chancel looking east, ground-plan and reconstruction of original plan including suggested proportions.*

brug, den nordre tilmuret. Syddøren måler mellem anslagsfremspringene 134 cm, hvor vederlag i rundbuen angives med de ovenfor nævnte kragbånd. Indadtil udvider åbningen sig med smigede sider til en bredde af 179 cm, men har oprindeligt været bredere, idet østsiden er korri- get som tilpasning til den senere hvælpille. Mod rummet er dørhullet rektangulært, 290 cm

højt over det nuværende gulv og overdækket med træplanke. Uldall har observeret munke- sten forned i portalens murværk.

Nordre indgang, der er ødelagt ved indsæt- ning af vindue 1883 (jfr. nedenfor angående sup- plerende tilmuring 1854), har utvivlsomt svaret til den søndre, men den udvendige bredde, som aflæses på facaden, er kun 110 cm. Det yngre,

Fig. 6. Korets indre set mod øst. (s. 4594). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Interior of the chancel looking east.*

nedenfor omtalte våbenhus er rejst foran syddøren, hvilket kan ses som en konsekvens af indgangenes oprindelige klassificering og nok hænger sammen med, at Tammestrup og Sneptrup (jfr. s. 4545) befinder sig på denne side af landsbyen.

Oprindelige lysforhold²³ kan rekonstrueres, idet tre *vinduer* i tilmuret skikkelse er bevaret i kirkens nordside, hvortil et spores i den modsatte side af skibet. Også vinduet i korgavlen aflæses inde og ude. Alle lysåbninger er rundbuede med sædvanligt timeglasformet snitfigur. Skibets måler indvendig ca. 200x90 cm, korets 161x88; ligesom i Ovsted er den i østgavlen lidt

mindre (bredde 78 cm). Ved nedtagning 1959-60 aftilmuringen af vinduet i korets nordside fandtes en *trækarm* på plads.

Mens skibet ikke opviser specielle træk, er koret usædvanligt i sin disposition, der som anført svarer til den i nabokirken i Ovsted. Dvs. rummet er tvedelt, bestående af en vestre, kvadratisk del og et østre, lidt smallere og hvælvoverdækket alterafsnit, der er hævet et trin over korgulvet i øvrigt. Hvælvet er samtidigt med bygningen og opmuret af vandrette frådstensskifter over en mindre trombe i hvert af de to hjørner. Anskuet fra koråbningen tegner det sig som en liljelignende figur over alteret.²⁴

Hvad angår korrummets generelle disposition, jævnført med forholdene i Ovsted, observeres der mindre forskelle, som kan være en konsekvens af, at bygningerne ikke har samme størrelse. I Tåning er der kun et vindue i hver side, og afstanden mellem de parvist placerede vægnicher er kun knap 220 cm. Der iagttages også forskelle, som uden at være afgørende dog giver koret i Tåning sit eget præg. Ud over tilstedeværelsen af de nævnte bånd ved sidehvælvenes vederlag bemærkes, at nordsidens vægnicher er tagformede (og lidt mindre end de øvrige). Trappen til loftet går i et nærmest kvadratisk rum og er anbragt i det sydøstre hjørne, hvor der i Ovsted er placeret en piscina. Ligesom her sidder der østligt i nord en større niche (90x39 cm, 48 dyb), der har udkragede, fornedede affasede frådsten som bæringer for to hylde.²⁵ De øvrige nicher måler i vægfladen omkring 37x43 cm og er 40-44 cm dybe med bund godt en meter over det nuværende gulv.

Trappen, hvis trin er lagt med udvalgte, delvis banede marksten, fører op til loftet over alterstedets hvælv. Undervejs belyses den ved indvendigt smigede lysglugger, en mod øst og en mod syd. Væggene i det snævre trapperum blev ved genåbning af døren under restaureringen i 1950'erne sat i stand og er pudsede og hvidtede (fig. 8), hvilket muligvis er en oprindelig foranstaltning.

Korets loftsrums, der antages grundlæggende at have svaret til det i Ovsted, har i forhold til dette bevaret nogle supplerende enkeltheder, mens det er et alvorligt tab, at taggavlen mellem kor og skib er forsvundet i Tåning. Til gengæld er her korets tagtrekant i behold med et nærmest rektangulært, udvendig tilmuret vindue, der ligesom trappens lysglugger har indre smig (fig. 7). I begge taggavlens sider spores et indvendigt hjørne, der kan følges op til knap en meter over murkronerne. Der er ikke grundlag for konstatering af murtykkelse, men fænomenet underbygger bl.a. tanken om, at der fra begyndelsen oven på frontbuen i alterstedets hvælv stod en mur, der kan have nået op til taget. Herved var etableret et loftsrums over korets vestre, kvadratiske afsnit (jfr. fig. 10, s. 4552).

Fig. 7. Udsnit af korets østre taggavl, inderside med vindue (s. 4595). Mogens Svenning fot. 1973. - *Section of the east gable of the chancel.*

Fig. 8. Trappen i korets sydøstre hjørne, set oppefra (s. 4595). Henrik Wichmann fot. 1996. - *The staircase in the south-east corner of the chancel.*

Fig. 9. Indre set mod øst. Henrik Wichmann fot. 1996. - *Interior to the east.*

I det *indre* var der flade trælofter. Koret, på hvis langvægge der er puds og kalk op til murkronen, synes at have haft brædderne sømmed på bjælkernes underside, mens en pudset og kalket runding på undersiden afudkrægning på skibets østvæg, omtrent en bjælkehøjde over langsidernes murkrone (midterste del synlig nedefra i skibet), må betyde, at brædderne her lå oven på loftsbjælkerne.

Endelig skal bemærkes den brede, falsede koråbning, hvis karakter dog sløres af senere bebygninger.

Ændringer og tilføjelser. Ligesom de fleste andre blev kirken i Tåning genstand for en større ombygning i slutningen af middelalderen, dvs. i årtierne før reformationen 1536. Indsatsen omfattede indbygning af hvælv, opførelse af tårn og rejsning af muret våbenhus. En tidsmæssig orden af disse indgribende omdannelser og sup-

pleringer kan ikke fastslås, men på baggrund af hvad der oftest kan konstateres, har ovennævnte rækkefølge sandsynligheden for sig. Det kan ikke udelukkes, at våbenhuset, der savner karakteristiske enkeltheder, først er tilføjet efter reformationen.

Overhvælvningen, der udmærker sig ved temmelig kuplede kapper, er utvivlsomt indledt i koret. Enkeltheder her er anderledes end i skibet, således at der nok er tale om to selvstændige entrepriser. Korets enkle krydshvælv svarer nøje til det i Ovsted. Kapperne hviler på udhugninger i de forholdsvis let bearbejdelige frådstensvægge, mens de retkantede halvstensribber starter på fremspringende marksten i rummets hjørner. Der er halvsten brede overribber med trinkamme; afløbshullerne, hvoraf et i søndre kappes vestside spores på loftet, er tilmurede.

Fig. 10. Indre set mod vest. Henrik Wichmann fot. 1996. - *Interior to the west.*

Den præcision og det gode håndværk, der som nævnt udmærker den oprindelige kirkebygning, har nok inspireret de murere, der slog hvælv i skibet og udførte deres arbejde med betydelig professionalisme. Ved at vælge tre fag i stedet for to undgik man indgreb i lysforholdene. Ved væggene er opmuret falsede piller, hvor vederlag for buer og ribber består af et udkraget skifte, der er affaset foroven og forneden. Krydshvælvne er ganske normale og forsynet med ribber og overribber svarende til korets. I det vestligste fag har været en *†lem*, der gav adgang til loftet, men 1863 skulle tilmures.¹⁴

Tårnet rummer et hvælvet tårnrum, en høj mellemetage og øverst klokkestokværk. På en syld af marksten, der navnlig på vestsiden træder frem over terræn, er det opført af munkesten i munkeforbandt med fuger, som er glattede med skeen og kan få karakter af ryg fuger.²⁶

Facaderne, særligt den søndre, røber reparationer og skalmuringer. Syd- og vestsidernes granitfod er utvivlsomt genanvendte sokkelkvadre fra skibets vestgavl.

En stor spidsbuet arkade sætter tårnrummet i forbindelse med skibet. Rummets simple krydshvælv hviler på forlæg i væggene og er således nok samtidigt med byggeriet. Et relativt stort vindue mod vest, med indvendig smig,²⁷ er oprindeligt, men omdannet, bl.a. i lysningen og udvendig, ligesom det er udvidet nedad. Måske stod døbefonten oprindeligt i tårnrummet (jfr. nedenfor).

En udvendig, forholdsvis lavtsiddende, falset og fladbuet dør på nordsiden af tårnet giver adgang til mellemstokværket via trin, der er lagt oven på tårnrummets nordre hvælvkappe. Her iagttages en ommuring, der må skyldes ændring af adgangsforholdene; sådan i hvert fald gen-

nemført 1874.¹⁴ Den udvendige trappe er senest fornyet i 1980'erne.

Mellemstokværket, der opdeles ved bjælkelag omkring halvanden meter over tårnrummets hvælv, oplyses af fladbuet åbning i nordsiden, hvor den udvendig sidder i spidsbuet spejl. Adgangen til skibets loft er brudt i forbindelse med den ovennævnte lukning af åbningen i skibets vestre hvælv.

Mod hvert verdenshjørne har klokkestokværket et rundbuet, udvendig falset glamhul, der indvendig sidder i en fladbuet niche.

Begge taggavle, der vender mod henholdsvis øst og vest, afsluttes med nyere kamme, der har fod- og toptinder. Kun den østre gavl er bevaret med højblændinger på fælles fodlinje (fig. 11), svarende til tårngavl i Lundum. De tre centrale afsluttes foroven med dobbelte spidsbuer, der i midten bæres afhængstav. Derover forløber et savskifte, og i trekantens top sidder en midtdelt, rektangulær blænding, der ligesom de næst-

Fig. 11. Tårnets østside (s. 4598). Mogens Svenning fot. 1973. - *The top of the east side of the tower.*

Fig. 12. Toppen aftårnets vestside (s. 4598). M. Svenning fot. 1973. - *The top of the west side of the tower.*

yderste højblændinger forekommer ændret ved reparation af det udsatte murværk; bl.a. nævnes fornyelse med »helbrændte« sten i cement 1894.¹⁹ Vestre gavl (fig. 12) er på et formentlig tidligt tidspunkt ommuret udvendig og facadeplanet over tagfodshøjde (svarende til østsidens blændingsfod) rykket ind og beskyttet under falsede skrågesimser. Udformningen kunne give anledning til formodning om, at også denne gavl har haft en lav højblænding yderst i hver side, men det er usikkert, om de tre cirkelblændinger gentager en oprindelig og på egnen yndet dekoration.

Våbenhuset, der tidligst er nævnt 1619¹⁵ i anledning af reparation af bl.a. tegltaget, er uden særlige enkeltheder rejst af rå kamp og munkesten. Taggavlen blev vist ommuret 1877,²⁸ mens tindinger ligesom tårnets, de spinkle højblændinger og langsidernes falsgesimser, der ikke figurerer på ældre fotografier, er yngre og måske udført med henblik på samspil med det overfor liggende ligkapel. Den spidsbuede dør er falsat til begge sider; indvendig er ydre fals fladbuet.

Ifølge præstens beskrivelse 1791¹⁷ var murværket »uden vinduer og huller«. Det »buede jernvindue« i østsiden er indsat på synets forlangende 1863.¹⁴ Efter stormskade stod bygningen 1825²⁹ stråttækt (jfr. Ovsted, s. 4560). Det buede loft er etableret efter Viggo Norns tegning 1930, ved hvilken lejlighed tagværket, der vist var fornyet omkring 1870, blev omdannet.²⁸

Kirkens *vedligeholdelse* i nyere tid er første gang nævnt 1619,¹⁵ da der med Hans murmand fra Horsens blev truffet aftale om istandsættelse af tårn og våbenhus. Efter svenskekrigene meldes kirken meget brøstfældig, men siden gentages det gang på gang, at tilstanden er god. Rasmus Pedersen udskiftede 1760-61³⁰ sten på syd- og vestsiderne af tårnet. 1854²⁹ forlangte synet, at norddøren, der var blændet mod skibet, også skulle tilmures udvendig og at den *fløj*, der sad i åbningen og var i dårlig stand, skulle fjernes. Ifølge kaldsbogen ændredes skibets østgavl 1862-63, og der murede gesimser på koret i sammenhæng med fornyelse af ydersiden af taggavlen (jfr. skattefund). Nichen bag alteret, beregnet på servante, blev indhugget på synets foranledning 1903.¹⁹

En generel istandsættelse, forberedt siden 1956, gennemførtes i de følgende år under ledelse af Aksel Skov, Århus.

Gulvene, der i den nuværende skikkelse går tilbage til restaureringen i 1950'erne, består i kor og våbenhus af gule teglfliser, i øvrigt af store, gule klinker i sildebensmønster; i samme omgang blev stolestadernes trægulv fornyet.

1948 (jfr. s. 4590) konstateredes omkring 45 cm under det daværende gulv et mindre område af et gulvlag, hvorover var udglattet en stærkt glittet kalkmørtel.

Fig. 13. Detaljer fra skibets tagværk. Nummereringer og samlinger mellem spær og hanebånd (s. 4600). Mogens Svenning fot. 1973. - *Details of the roof construction of the nave. Joinings of tie-beams and rafters.*

Fig. 14. Udsnit af skibets vestgavl (s. 4592) i tårnets mellemstokværk, (s. 4597). KdeFL fot. 1996. - *Section of the west gable of the nave as seen in the second storey of the tower.*

Den første, skriftlige omtale er fra 1618,¹⁵ da der blev ført 30 læs sand til, og mureren ordnede gulvet, hvor der var nedsunkne partier. 1710-11³¹ foregik en reparation ved alteret. Øjensynlig var

gulvene på denne tid af mursten,³² hvilket direkte fremgår af præstens indberetning 1791.¹⁷ I løbet af 1850erne blev de helt eller delvis fornyet og bestod derefter, ifølge synsprotokollens beskrivelse 1862, af tegl i kor og midtergang, af mursten under stolene, i tårnrum og i våbenhus. Utvivlsomt i medfør af døbefontens foregående flytning og den efterfølgende opstilling af bænke lagdes der 1879 gule fliser i tårnet; i forbindelse med stolestadernes fornyelse 1910 kom der her trægulve og i gangen nye fliser.¹⁴

Vinduerne har lidt forskellige former, hvilket afspejler, at ældre er omdannede eller nye sat i tid efter anden; et par stykker af dem går vist tilbage til 1853.²⁹ Udvendig er korvinduet fladbuget og falsat, det østlige i skibets sydside er falsat, men spidsbuget, mens det andet vindueshul i samme side af skibet er rundbuget; indvendig er de smigede, skibets nærmest rundbuede og korets fladbuget. Alle tre steder sidder der spidsbuede trævinduer i lysningerne. 1862 var alle vinduer af træ.¹⁴ Det i skibets nordside, som er etableret 1883,¹⁶ har jernstel ligesom vestvinduet. Dette skulle normaliseres 1853²⁹ og 1866¹⁹ fornyes med støbejernssprosser; begge steder er den udvendige spidsbue dobbeltfalsat. 1891 fandt synet, at forskellene mellem vinduernes »stil« var skæmmende. Den kgl. bygningsinspektør V.Th. Walther udtalte sig i sagen med et harmoniseringsforslag,³³ der dog ikke gennemførtes.

Stumper af **blysprosser* (NM, inv. nr. 13604) fandtes 1948¹¹ ved korets østvæg over det ovennævnte, formentlig oprindelige gulvlag sammen med de nedennævnte glasskår.

Alle *tage* er teglhængte, og det synes at have været tilfældet siden de første omtaler fra begyndelsen af 1600erne,¹⁵ bortset fra det nævnte intermezzo med strå på våbenhuset. Seneste fornyelse i 1950erne. Der er foretaget adskillige reparationer og udskiftninger i tidens løb, således i rytterdistriktsperioden (s. 4589) f.eks. 1744,³⁴ da Peder Rasmussen fra Skanderborg og 1760,³⁰ da Rasmus Pedersen var beskæftiget med tagarbejde. Bl.a. 1822²⁹ omtales vindskeder og vandlister. I forbindelse med kirkens opmåling 1973-74 konstateredes i hvælvflommer tagsten af

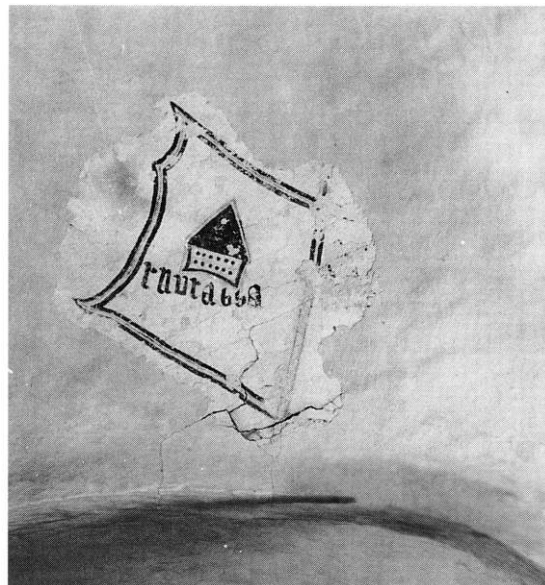

Fig. 15. †Kalkmaleri fra 1500ernes begyndelse, banner med bispehue (eller bygning?) over indskriften »knut abba«. I korets østkappe (s. 4601) A. Skov fot. 1957. - †Mural painting from the beginning of the 16th century, banner displaying mitre (or building?) above the inscription »knut abba«. In the east cell of the chancel vault.

typen *munk og nonne*. En **vingesten* med stemplet P H³⁵ indgår i Købstadmuseet Den gamle By (inv. nr. 648/59).

Tagværkerne (jfr. fig. 13) er overvejende af egetræ, hvor flere, spredtsiddende former af tømmernummerering (streger og indstemninger, faner og romertal) vidner om ombytninger og udskiftninger. Ved opsætning af det nedre lag hanebånd er anvendt »krumkonsoller«, hvilke optræder i adskillige tagværker i omegnen af Gudenåen (jfr. bl.a. Them, s. 4121).

Opvarmning foregår siden slutningen af 1930erne ved elektricitet, der vist var blevet indlagt i midten af årtiet. For midler fra Jens Nielsen Halds nedennævnte legat anskaffedes 1899³⁶ en †kakkellovn, der opstilledes i skibets nordøstre hjørne.

†*Glasmaleri*. Ved de tidligere omtalte undersøgelser 1948 viste der sig middelalderligt vinduesglas: 78 stykker af farvet glas foruden et buet randstykke, malet brunt med udsparet dekoration af cirkelskiver og svungne linier.³⁷

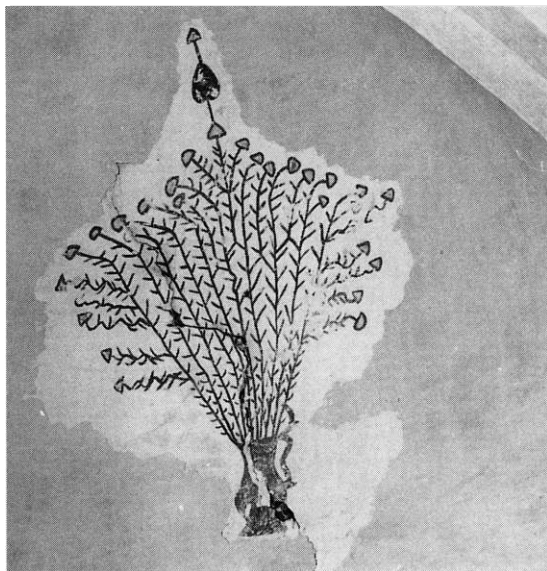

Fig. 16. †Kalkmaleri fra 1500rnes begyndelse, buket i vase. I korets nordkappe (s. 4602). A. Skov fot. 1957. - †Mural painting from the beginning of the 16th century, flowers in a vase. In the north cell of the chancel vault.

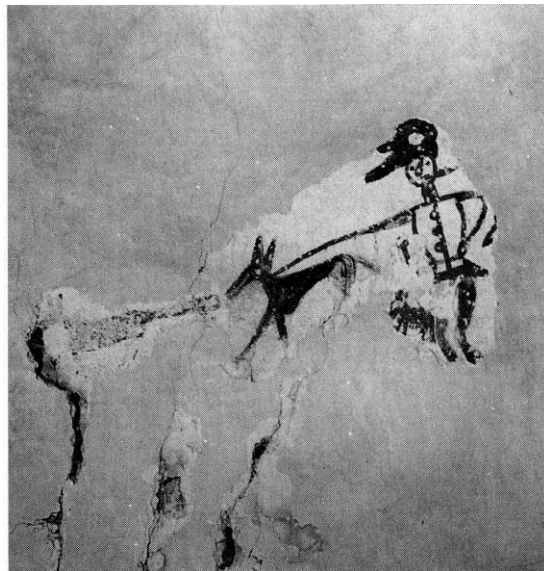

Fig. 17. †Kalkmaleri fra 1500rnes begyndelse, jagtscene. I korets sydkappe (s. 4602). A. Skov fot. 1957. - †Mural painting from the beginning of the 16th century, hunting scene. In the south cell of the chancel vault.

KALKMALERIER

Ved istandsættelsen 1948 afdækkedes på hvælvenes ribber *†kalkmalerier*, formentlig fra o. 1500 samt farvespor efter en yngre dekoration »bag altertavlen«. ³⁸ I forbindelse med reparation af revner i hvælvene 1957 blev også her samt på korets sydvæg fundet kalkmalerier fra samme tid, ligesom der på væggene blev iagttaget flere indvielseskors. Malerierne, der på grund af nogle obskøne scener vakte forargelse både i og uden for sognet, ³⁹ præpareredes og overkalkedes 1959.

Ribber samt skjold- og gjordbuer havde enkle dekorationer til dels svarende til dem i nabokirken Ovsted (s. 4562, nr. 3). I koret var desuden malet en toproset, mens ribberne øverst havde en i begge ender tilspidset bladform, herunder sparrømønster. I skibets østligste fag havde ribberne øverst formentlig samme bladform, efterfulgt af parvist stillede korte stængler med trekantblade; på siderne siksaklinje og kantstribе. På gjordbuerne frise skød trekantbladene sig lodret op.

Mellem første og andet hvælv sås på buens underside derudover en midterstreg med bølgestilk og firbladsblomster. Andet hvælvs ribber markeredes af kantstreger. I tredje hvælv var både ribber og skjoldbuer smykket med blomster ligesom gjordbuens underside; i skjoldbuerne topunkt en lille, huelignende tegning.

På *korhvælvets østkappe* var et »mistegnet våbenskjold« eller muligvis en dobbeltfane med konturlinjer (fig. 15). På dens nordre side sås en figur, der kan tolkes enten som en bispehue eller som en gavlbygning i to stokværk. ⁴⁰ Herunder var skrevet med minuskier: »knut abba« (abbed Knut), mens der på den søndre side i en tolinjet indskrift stod: »frater sever(inus)« (broder Søren). ⁴¹

Ifølge Egmont Lind var foran »skjoldet« en abbedstav, der måske snarere er den mulige fanes midterstang; til venstre herfor var en mindre, mangelkantet roset og til højre en kort pilelignende tegning.

Fig. 18. †Kalkmaleri fra 1500rnes begyndelse, labyrint flankeret af mand og ræv, ophængt i et træ. På østkappen i skibets østre hvælv (s. 4602). Aksel Skov fot. 1957. - †Mural painting from the beginning of the 16th century, a maze flanked by a man and fox hanging from a tree. In the east cell of the nave's east vault.

I *nordkappen* sås en krukke med buket, hvis midterste stængel endte i et hjerteformet blad med pil igennem (fig. 16).

I *sydkappen* en jagtscene med en mand med hund i bånd på jagt efter et dyr med stor, bagudrettet hale, efter farven at dømme sandsynligvis en ræv (fig. 17), meget lig den i Ovsted (s. 4560, fig. 25). Ved mandens fødder var et lille dyr, formentlig en rævehvalp. Jægeren, der blæste i et jagthorn,⁴² var iført storpuldet hat med meget lang skygge, gennemknappet, kort polstret jakke eller vams med bælte samt lange bukser.

I *skibets* tre hvælv fandtes kun figurmaleri i det østligste fags østkappe og i midterhvælvets nord- og østkapper.

Østfagets østkappe, lige over korbuen, prydedes af en labyrint (fig. 18). På dens nordside var en mand, ligeledes iført hat med lang skygge. På sine skuldre bar han et åg med en spand, kun højre del af åget var bevaret. Mod syd sås en ræv, tilsyneladende hængt i et træ. Labyrinten, der har tre vinkler i hvert hjørne af det centrale kors, svarende til labyrinterne i Skive gamle kirke og i Rorslev på Fyn, er en såkaldt Troja-

borg, navngivet efter den stenlagte labyrint ved Visby på Gotland.⁴³ En tolkning af labyrinter i kirker synes vanskelig, men deres betydning understreges ved deres centrale placering i kirkerummet. Her, ligesom i Gevninge og Rorslev, er de malet lige over eller i umiddelbar nærhed af korbuen.⁴⁴ Fremstillingen af ræven i træet syd for labyrinten har øjensynlig gengivet en variation af historien om ræven og gæssene.⁴⁵

I to af *midterhvælvets* kapper sås scener med fastelavnsoptog. I *nordkappen* længst mod vest var et sværd, tilsyneladende ophængt lodret i luften foran tre skikkelser med fantasifulde blomster-, gren- og fjerprydede hovedbeklædninger (fig. 19). Den forreste, kun delvis bevaret, havde i venstre hånd en cirkulær genstand på en pind, formentlig en »briks«.⁴⁶ Figuren var kun bevaret fra midt på brystet og opefter. Ligeledes fragmentarisk fremstod midterfiguren, hvis spidse, tværribede hat havde skyggen vendt bagud eller til siden. Den tredje person med langt flagrende, lyst hår blæste i en stor sækkepibe. Figuren var bevaret til midt på benene, imellem hvilke sås en enorm penisattrap.

Optrinet i samme hvælvs *østkappe* bestod af mindst fire personer, hvoraf den nordligste tilsyneladende tog imod et optog (fig. 20). Længst i nord en blomsterkrukke svarende til den i koret, men mindre. Skikkelsen ved siden af, ikklædt en fodsid gennemknappet dragt, holdt en spand i højre hånd, mens venstre var gået tabt. Fra hans runde hoved flagrede langt hår, der på grund af farvens dekomponering næsten var forsvundet. Af optogets forreste person var kun dragtens fodsøm og fødderne bevaret. Herefter fulgte en mand med flagrende hår, spids hat, gennemknappet vams, »briks« i venstre hånd og udstyret med stor penisattrap. Bagerst sås en mindre figur, der i hænderne holdt to »brikse« samt en uidentificeret genstand. Mellem personerne løb et par små hunde.

Allerede ved afdækningen 1957 fremsattes den formodning, at scenerne på skibets hvælv gav et fastelavnsoptog. Sækkepiben⁴⁷ og penisattrapperne kan gengive løssluppenhed, legemlige drifter og behov, mens buketterne og de blomster- og grenprydede hovedbeklædninger

Fig. 19. †Kalkmaleri fra 1500rnes begyndelse, »Faste-lavnsoptog«. På nordkappen i skibets andet fag (s. 4602). Aksel Skov fot. 1957. - †Mural painting from the beginning of the 16th century, a carnival procession. In the north cell of the vault over the second bay of the nave.

Fig. 20. †Kalkmaleri fra 1500rnes begyndelse, »Faste-lavnsoptog«. På østkappen i skibets andet fag (s. 4602). Aksel Skov fot. o. 1958. - †Mural painting from the beginning of the 16th century, a carnival procession. In the east cell of the vault over the second bay of the nave.

kan hentyde til vårfest og sværdet måske alludere rituel dans.⁴⁸

En kombination af østkappens labyrint med de folkelige løjer i skibets midterhvælv styrker formodningen om, at skibets udmaling ikke kun har bestået af tilfældige, løsrevne scener, men har udgjort en samlet udsmykning, der skulle illustrere forårets komme og livets sejr over døden.⁴⁴

I det vestre hvælv er kun iagttaget udsmykning omkring to afløbshuller; i sydkappen en narrehue, i nordkappen et (fragmentarisk) hoved »op fra hvilket stikker et dolkeskaft?«.

Ved afdækningen blev desuden fundet en række *findvielseskors*, nogle malet oven i hinanden.⁴⁹ Af disse anes nu kun omridset af ét, 26 cm i tv., 151 cm over nuværende gulv, på korbuens forhuggede nordre vange. På *korsets sydvæg*, over den vestlige niche, sås en svagt rødlig *†tegn*, som 1957 ved afdækningen formodedes at minde om Øm klostres segl.⁵⁰

Såvel figurscenerne som den øvrige dekoration var malet i rødt, gråt og sort, eksempelvis var hunden i skibets første hvælv sort med røde ører.

INVENTAR

Oversigt. Fra kirkens første tid er bevaret alterbordet med helgengrav og relikvie samt den relativt lille romanske døbefont, der bl.a. har nogle ejendommelige søjleagtige relieffigurer. Desuden findes et røgelsekar fra 1300rnes første halvdel. Prædikestolen, skænket 1595 af Stii Knudsen i Horndrup, tingskriver i Skanderborg, er en mere beskedne udgave af den, der tidligere stod i nabokirken Nebel, nu i Voldby. I 1600rnes begyndelse ændredes alterpartiet med nyt alterbordspanel og ny altertavle, dateret 1613 og nært beslægtet med et epitafium i Rye, samt nye alterstager. 1612 opsattes over prædikestolen en himmel, der i enkelte detaljer minder om den i Tønning. I altertavlen afdækkedes 1948 et maleri, der sandsynligvis er malet i forbindelse med en stor indvendig renovering 1708, finansieret ved Jens Nielsen Halds betragtelige testamentariske gave samme år. En mindetavle fra 1710 redegør for donationens omfang og fortæller, at kirken ved denne lejlighed fik ny *†alterskranke*, nye lukkede *†stole* og nyt *†pulpitur*, mens våbenhuset fik ny dørfløj og nyt loft. Desuden maledes altertavlen, *†alterskranken* og prædikestolen foruden *†degne-* og *†skriftestolene*.

Ved en brand i landsbyen 1718 gik *†kalk* og *†disk* tabt, men erstattedes samme år af nyt altersølv, hvoraf kalken er udført af Mogens Thommesen Löwenhertz, Horsens og skænket af kirkens ejer. Efterkommere af ovennævnte Jens Nielsen Hald, testa-

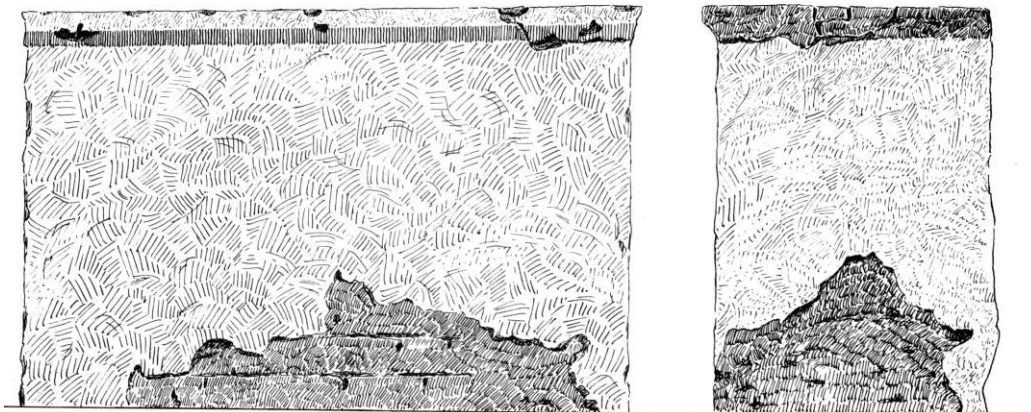

Fig. 21. Kirkens oprindelige alterbord, tegnet ved afdækningen 1948 af G. N. Kristiansen (s. 4604). 1:20. - *The church's original altar, drawn by G. N. Kristiansen after coming to light in 1948.*

menterede ligeledes midler til kirken, 1882 til et orgel og 1912 til en syvarmet lystage.

Alterbord, utvivlsomt kirkens oprindelige, er af tildannede frådsten, 108x160 cm, 78 cm dybt, placeret ca. 75 cm fra korets østvæg. Kun den berappede og hvidtede bagside er nu synlig. Ved en restaurering af alterbordspanelet 1948 sås det velbevarede bord (fig. 21), der på forsiden kronet af et forneden affaset fremspring, svarende til bygningens vederlagsbånd; et formentlig tilsvarende bånd på kortsiderne er nu borthugget. De lodrette flader er groft pudset.⁵¹ I bordets overside var under en stor, flad sten en *helgengrav*, ca. 30x30 cm, 30 cm dyb, fyldt med fint sand. Heri lå en *relikvie*, en ca. 3 cm lang bensplint, indsvøbt i groft vævet, gult hørlærred, nedlagt i en blyæske, 4,5x3 cm, 1,5 cm høj.⁵²

Alterbordspanelets forside (fig. 22), er fra o. 1600, af eg, sidepaneler fra o. 1700, af fyr. Forsiden har tre rundbuede arkadefelter, hvis tovsnoede bueslag støttes af profilerede pilastre med profilkapitæler; i sviklerne »hvirvelrosetter«. Fodliste fornyet 1948. Hvert sidepanel har en næsten kvadratisk profilydning. Alt står nu med bemaling fra 1948; rammeværket egetræsmalet og fyldingerne mørkebrune med detaljer i sort og gråt.

Ved restaureringen 1948 afdækkedes på forsiden fire farvelag, på sidepanelerne tre. Ældst, sandsynligvis fra o. 1600 og kun på forsiden, var

en bemaling med temperafarver på tynd kridtgrund; rammeværk og fyldinger var brune, sidstnævnte desuden med en svag marmorering i mørkerødt, mens bueslagene var mørkt grønne. Oven på denne bemaling sås på forsiden (og som ældste lag på siderne) en gulbrun farve, i fyldingerne marmoreret med mønjerødt, antagelig fra 1708 (jfr. s. 4615), herover et grågrønt farvelag. Yngst var en bemaling i grå nuancer med grå marmoreringer i fyldingerne, formentlig påført 1842.¹⁶

†*Alterklæder*. 1719 manglede et alterklæde,⁵³ et nyt af rødt plys anskaffedes 1748.³⁰ 1828 klagedes over dets tilstand.²⁹ 1868 erhvervedes et nyt afrødt plysfløj med midtkors af ægte guldbrokade; 1884 ønskedes et afrødt uldfløj. 1914 fornyedes fløjlet,¹⁴ antagelig med det røde fløjlsomhæng med gyldent latinsk kors, der brugtes frem til 1948.

Altertavle (fig. 22), 1613 ifølge udsavede og pålimede versaler og tal, af eg. Tavlen er et landligt renæssancearbejde, beslægtet med epitafium i Rye (s. 3757). Ved restaureringen 1948 bibeholdtes farveholdningen fra 1893, og i storfeltet afdækkedes et maleri på træ, muligvis fra 1708, forestillende Korsfæstelsen, malet oven på et ældre billede på den oprindelige bagklædning.

Tavlen har et rektangulært storfelt, flankeret af søjler, og et tilsvarende, mindre topfelt, begge med reliefskårne vinger; desuden en topgavl. Storfeltets søjler bærer kapitæler med æg-

Fig. 22. Altertavle fra 1613 (s. 4604) med maleri forestillende Korsfæstelsen, muligvis fra 1708 (s. 4606), og alterbordspanel fra o. 1600 (s. 4604). H. Wichmann fot. 1996. - *Altar-piece, 1613, with painting of the Crucifixion, possibly from 1708, and altarfrontal from c. 1600.*

gestav over spidse blade og prydbælter med beslagværk og bosser. Postamentet har et indskriftfelt mellem bosseprydede fremspring. Storstykkets høje tandsnitprydede gesims har ligeledes fremspring, med løvehoved, på begge sider af det todelte frisefelt, som i midten har konsol med englehoved. Mellem topfeltets enkle søjler er et fremspringende mandshoved indrammet af profil- og tandsnitliste (fig. 23). Begge nævnte vingepar afsluttes foroven af en mandlig profilmaske (fig. 24) og har i siderne gennembrudte bøjleformede volutter samt på fladerne bladværk, forneden en stiliseret klo; på storfeltets vinger er reliefskårne blomster og bær samt kuglestavomkranset, gennembrudt midtroset med lille englehoved.⁵⁴ I topstykket er ophængt en grenprydet frugtklase. Såvel topstykket som de to vingepar krones af drejede kuglespir, hvoraf topstykkets er fornyet 1893.

Den partielle bemaling fra 1893, der bibeholdtes ved restaureringen 1948, står i mørkebrunt i indskriftfelterne og de reliefskårne felters bund mod træets lysere brune farve, gråt på enkelte tandsnitlister og kuglestavskransene samt forgyldning på enkelte lister og årstallet. Postamentfeltets indskrift er genopmalet med gylden fraktur: »Se det Guds Lam, som bær Verdens Synd. Ioh: 1,29.«

Til tavlens ældste staffering, afrenset 1893, bortset fra den der var under det daværende ma-

Fig. 23. Altærtavle fra 1613, topstykkets fremspringende mandshoved, jfr. fig. 22 (s. 4606). H. Wichmann fot. 1996. - *Altar-piece from 1613, detail showing the projecting male head on the top section, cf. fig. 22.*

Fig. 24. Altærtavle fra 1613, storstykkets søndre vinge, jfr. fig. 22 (s. 4606). H. Wichmann fot. 1996. - *Altar-piece from 1613, detail of the central panel's south wing, cf. fig. 22.*

leri i storfeltet (jfr. ndf.) hørte et (†)maleri på kridtgrund på storfeltets træbagklædning, forestillende Korsfæstelsen. Renæssancefarverne (bl.a. lysegul himmel) sås 1948 under overmalingen.

Sandsynligvis fra bemalingen 1708 stammer et i 1948 afdækket maleri (fig. 47), ligeledes forestillende Korsfæstelsen, og malet direkte oven på det ovf. omtalte (†)maleri. Sidefigurerne (ikke den Korsfæstede) er lidt ubehjælpsomt gengivet efter Ægidius Sadelers kobberstik af Hans van Aachens maleri.⁵⁵ Himlen er gråblå over et grågrønt landskab med svagt rødlige

bygninger. Maria bærer hvidt hovedlin, rødlig kjole og blå kappe med gult foer, mens Johannes har gul kjortel og rød kappe.⁵⁶

1842 blev tavlen malet med en lysegrå farve (jfr. alterbord),²⁰ der også dækkede Korsfæstelsesbilledet og storfeltets sider. Samtidig blev sandsynligvis indsat et *†maleri* på lærred,⁵⁷ der 1861 ønskedes kasseret.¹⁹ Et *oliemaleri* på lærred, 102x84 cm, udført 1862 af Poul Andreas Lüders, Århus, indsattes s.å.¹⁴ Maleriet, *Kristus med tornekrone* i halvfigur, en spejlvendt kopi efter Guido Reni's ovale brystbillede fra 1639-40,⁵⁸ er signeret »P. A. L. 1862«. 1948 placeredes maleriet i tårnrummet, hvorfra det 1960 blev flyttet til ligkapellet.¹⁴

1878 lakeredes tavlen,¹⁶ antagelig oven på en staffering fra 1708 (jfr. s. 4615), der 1892 omtaltes som broget og afstikkende. Efter Magnus Petersens anvisning blev oliemalingen herefter afvasket,¹⁴ og tavlen fik en let egetræsmaling med lidt forgyldning.⁵⁹ På storfeltets bagklædning maledes ved samme lejlighed en »historisk inskription« med sort skriveskrift på hvid bund.⁶⁰

Altersølv. Alterkalk (fig. 25), 1718, ifølge indskrift skænket af »Aackiers Herskab«, sandsynligvis Hedevig Margrethe Bornemann (jfr. Faling s. 2737f.) og udført af Mogens Thommesen Løwenhertz, Horsens. Den lidt skæve, ca. 22 cm høje kalk, der svarer til guldsmedens andre, ret ensartede kalke, især den i Grædstrup (s. 2551, 3950), har bevaret sit oprindelige bæger. Over en flad titunget plade er foden drevet op med et tilsvarende antal tunger samt fladrundbuer på den nedre profil; herimellem er ruder med tungebort. Foroven danner en lille, tunget krave overgang til det indknebne skaftled. Knoppen, der har seks fremspringende rudebosser med graveret kvadrering, er på både over- og undersiden smykket med ruder svarende til fodens. Bægeret, der er stort og glat med let udadkræget munding, er forsynet med graveret kursivindskrift: »Det Ilden Giorde Damp I Sky Og Smelted Bort Om Natten Lod Aackiers Herskab Giøre Ny. Aar 1718«. Over indskriften graveret konturlinje. På en af fodpladens tunger ses mestermærket (Bøje II, 1982, nr. 6125).⁶¹

Den sandsynligvis tilhørende *disk*, 15,2 cm i tv.m., er flad og har på fanen graverede konturlinjer samt skraveret cirkelkors.

Kirkens tidligere *†alterkalk* og *†disk*, som omtales første gang 1661,⁶² senest 1702,³² gik ifølge den bevarede kalks indskrift til grunde ved en brand 1718 (jfr. ovf.), sandsynligvis den, der s.å. hærgede Tåning by, hvor altersølvet formentlig opbevarede på en gård.⁶³

Oblatæske, o. 1909, af sort porcelæn med forgyldt kors, 7 cm høj og 13,5 i tv.m., fra Bing & Grøndahl.¹⁴ Nu ude af brug.

Vinkander. 1) 1979, af sølv, 24,5 cm høj. Under bunden graveret versalindskrift: »Skænket af menigheden til Tåning kirke 1979 som høstoffer«. Stemplet »Cohr«. 2) O. 1862, af sort porcelæn, 27 cm høj. Kors og kanter forgyldte, fra Den kgl. Porcelænsfabrik.¹⁴ Nu ude af brug.

Vinskummeskeer. 1) Købt 1903 hos guldsmed I. I. Reppien, Skanderborg.⁶⁴ På skaftet stemplet Københavnsmærke (19)03 og gardeinmærke for Simon Groth. Den 15,5 cm lange ske har indprikket mønster på skaftet: spidsbuet, gotisk vindue over trekløverkors. 2) Nyere, af form

Fig. 25. Alterkalk fra 1718, skænket af Åkærs herskab, (s. 4607). H. Wichmann fot. 1996. - Chalice from 1718, according to the inscription donated by the squire of Åkæjer manor, most likely Hedevig Margrethe Bornemann.

Fig. 26. Røgelsekar fra første halvdel af 1300rne (s. 4608). H. Wichmann fot. 1996. - *Censer from the first half of the 14th century.*

som en lille sovseske, 17 cm lang og med reliefmønster på skaftet: firkløver med kors over spidsbue. Stemplemet med Københavnsmærke samt gardeinmærke for Christian F. Heise (Bøje II, 1979, s. 73).

Samtidig med oblatæsken (jfr. ovf.) indkøbtes o. 1909 en *skål til vinrester*,¹⁴ 9 cm høj, 15,5 cm i tv. forneden, 19 cm foroven, ligeledes fra Bing & Grøndahl. Nu ude af brug.⁶⁵

Berettelsessæt fælles med Ovsted (s. 4569).¹⁶

Alterstager. 1) (Fig. 48), o. 1600, af messing, 27-28 cm høje, af gotisk form med blødt profileret fod og tilsvarende lyseskål, cylindriske skaftled med inddrejede dobbeltlinjer og spids-oval knop samt lysepig af messing.⁶⁶ Tidligst omtalt 1661.⁶² 1860 ønskedes et par †træstokke malede som lys.¹⁹ 2) (Fig. 48), skænket 1942, af rødlig messing, 37 cm høje. Kopi af sengotisk form svarende til stagerne i Beder og Astrup

(s. 2293, 2351). På standkanten graveret med versaler: »Taaning Kirke Anno 1942.«

Syvarmet *lysestage*, svarende til den i Hylke (s. 4641), skænket o. 1912 af en søstersøn til Jens Jensen Hald (jfr. mindetavle s. 4615),⁶⁷ af messing, 51 cm høj. På den ottesidede, profilerede fods overside er med gotiserende skrift graveret: »Givet Taaning Kirke til Minde om en elsket Datter Kirstine Jensine Stefanie Kristensen f. 26-12-1893 paa Taaning Søgaard, d. 15-4-1912 s. Sted.« På fodens anden side, under et latinsk kors: »Lys i Dit Lys skal vi skue.«⁶⁸

Ved synet 1862 omtaltes en *Mysesaks* til stagerne,¹⁴ nok den, der 1975 beskrives som af messing, med to hænder, der tager fat i hinanden.⁵²

†*Alterbøger*. 1661 oplyses, at et graduale var stjålet i krigen; en bibel fandtes dog stadig.⁶²

Røgelsekar (fig. 26), første halvdel af 1300rne, af bronze, 20,5 cm højt, formentlig lybsk arbejde, nært beslægtet med et *røgelsekar fra nabokirken Tolstrup, nu i NM.⁶⁹ Karrets fod er konisk med oprindelig smal fodplade, hvorafnu størstedelen er brækket af. Et skarpkantet led danner overgang mellem foden og den halvkugleformede skål, der har kraftig mundingsrand med tre øskner svarende til lågets. Det tredelte låg, hvis flade ribber med opadrettede krabber mødes i toppen, krones af et forholdsvis stort, fladt Georgskors. Mellem ribberne et stort, let buet og gennembrudt treblad med graverede årer og lille stilk. Gennem øsknerne er stukket bærestænger afjern, der ved S-led er fastgjort i den trekantede plades øjer. Til en øsken på undersiden er fæstnet to S-led med bærebøjle fastgjort i korsets top. 1904 ophængt på korbuens nordlige vange, hvor det fremdeles hænger.

Messehagler. 1) 1889,¹⁶ skjoldformet, af rødt silkefløj med guldgaloner og latinsk rygkors. Sandsynligvis købt hos C. J. M. Fyrwald & Co, Tordenskjoldsgade 9, København (jfr. Ovsted s. 4572).¹⁴ 2) Købt 1956,⁷⁰ af rød og beige hør med indvævet diagonalt mønster, bestående af små kors og stjerner, samme mønster som på den i Ovsted (s. 4572, nr. 2). På ryggen er indvævet et gyldent, latinsk kors, hvori små, grønne, ligearmede kors med tilspidsede ender.

†*Messehagler*. 1661 oplyses, at haglen var »henrøvet« under svenskekrigene.⁶² 1702 ejede kirken en af rødt fløjl,³² men allerede 1719 manglede man en.⁵³ 1746 anskaffes en ny, af rødt fløjl og med sølvgaloner, nok den, der 1791 omtales som gammel og pjaltet.¹⁷ 1886 var messeklæderne af uldfløjl.¹⁴

Alterskranke, 1865,¹⁶ svarende til den i hovedkirken Ovsted (s. 4572), med slanke, drejede balustre med ringled samt firkantede klodskapitæler og -baser; håndliste af poleret bøg. Balustrene er nu gråmalede med lyseblå og forgyldte led. Skranken står, som oprindelig, i retkant med afrundede hjørner.¹⁴

†*Alterskranke*, 1708, udført og malet for midler testamenteret af Jens Nielsen Hald (jfr. s. 4615). 1846 ønskedes knæfaldet udstyret med udstoppede læderhynder,²⁹ hvilket må være udført før 1862, da det oplystes, at der var plads til ti kommunikanter.¹⁴

Døbefont (fig. 27a-b), romansk kumme og fod af grovkornet let rødlig og rød granit, 60-61 cm høj. Fra 1862 har den relativt lille font stået på en

kubisk plint af grå, sortnistreret granit, 25 cm høj.¹⁶ Den halvkugleformede, skæve kumme er 35-36 cm høj, 69 cm i tvm. og indvendig 23 cm dyb med afløbshul, nu lukket med bly. Ifølge Mackeprang (*Døbefonte*, s. 292) er den fjernt beslægtet med fonten i Gerning (Viborg a.), der henregnes til Hovbjerggruppen. Den 8,5-9,5 cm brede mundingsrand og kummens nedre del er glathugget, mens den brede billedfrise har en flad relieffremstilling. Adskilt af nogle særegne søjleagtige figurer, hvis øverste del gengiver et ansigt i profil med lige næse, mandelformet øje og halvlangt hår, ses en stor fugl (ørn?) og tre løver, også i profil, den ene dog med ansigtet en face. Foden består af en firkantet fodplade med spinkle hjørneribber på oversiden og kraftig vulst ved overgang til det runde skaftled.

1702 stod fonten ubenyttet »neden i kirken«, formentlig i tårnrummet,³² hvor den også registreredes 1861. Dette år ønskedes den rensset for oliemaling, flyttet til koret og igen taget i brug.¹⁹ De sidste malingsrester fjernedes 1889. 1863 skulle den flyttes til korbuens nordlige

Fig. 27a-b. Romansk døbefont af granit, a. set mod øst, b. set mod nord (s. 4609). H. Wichmann fot. 1996. - *Romanesque granite font, a. seen to the east, b. seen to the north.*

Fig. 28. Sydtyisk dåbsfad fra 1550 med S.Jørgen og dragen i bundfeltet (s. 4610). H. Wichmann fot. 1996. - *South German baptismal dish from 1550 with St. George and the dragon at the centre.*

vange, hvor den stod frem til 1948, da den anbragtes midt i korbuen.¹⁴

†*Døbefont*, af træ, tidligst nævnt 1702,³² sidste gang 1791, da dens tilstand karakteriseres som god.¹⁷ Den må have fungeret frem til 1862, da stenfonten atter blev taget i brug.

Dåbsfad (fig. 28), o. 1550, sydtyisk arbejde af drevet og punslet messing, 47 cm i tv. med en 6 cm bred fane, 4 cm dybt ved den skrå inderkant. Bundfeltet har et for dåbsfade ret ualmindeligt motiv, S.Jørgen og dragen, hvor rytteren, med fjerprydet baret og kort, folderig vams, med hævet sværd er ved at nedlægge det ildsprudende dyr. Motivet, der svarer til det på fadet i Venslev på Sjælland,⁷¹ er omkranset af en blomsterranke og et skriftbånd med reliefversaler: »Hilf Got avs Not«. Nærmest skråkanten ses stemplede bladornamenter, på fanen er stemplet småblade i to rækker. Under bunden indridset »K«. 1702 var fadet placeret i træfonten,³² hvor det fremdeles lå 1791, men da ikke kunne holde vand,¹⁷ 1862 flyttedes det til stenfonten.¹⁴

Dabskande, 1966, af messing, 25 cm høj. Indskrift med graverede versaler: »Skænket 1966 til Tåning kirke af Jørgen Kristian Madsen og hu-

stru Maren Aamand Madsen Tåning Søndergård.« Glat med flad båndhank.

Prædikestol (fig. 30), 1595, ifølge reliefskåret indskrift skænket af Stii Knudsen i Hornstrup; af eg. Den er en mere beskeden udgave af den tidligere stol fra den nærliggende kirke i Nebel, nu i Voldby (s. 3518).

Stolen består af fire fag, hvert med storfelt, frise og postament, adskilt ved retkantede fremspring på hjørnerne. På fremspringenes forside ses udskårne motiver: på frisen diademhoveder og på postamentet løvehoveder med blomstersmykket manke. Over de nedre fremspring er små kanelerede søjler med korintiske kapitæler og høje prydbælter med akantusblade. I frisefelterne ses reliefskårne versaler (flere sammenkrivninger): »Soli Deo honos nunc et in secula«. (Gud være ære og pris nu og i evighed). I storfelterne arkader med volutsvungne, akantusbladprydede pilastre uden baser, men med profilkapitæler. Små englehoveder udfylder rummet herimellem. Bueslagene har kraftig ægestav og tunget tandsnit; i sviklerne akantusblade. I postamentfelterne er kartoucheindrammede felter med giverindskrift i fordybde versaler (fig. 29): »1595 lod Stii Knudsen i Hvondrup denne Stol giøre.« 1838 opsattes en enkel *bogstol*.¹⁶

Fig. 29. Prædikestolsfelt fra 1595, jfr. fig. 30 (s. 4610). H. Wichmann fot. 1996. - *Pulpit panel from 1595, cf. fig. 30.*

Prædikestolen støttes af en ottekantet egetræsstolpe med kapitællignende konsol, hvorpå er fæstnet fem svungne, retkantede bøjler. Opgangspanelet, muligvis fra 1708, løber langs korbuens forhuggede sydside, trappen fornyet o. 1911.¹⁹

Lydhimmel, 1621, muligvis med enkelte tilføjelser fra o. 1640, af eg, femsided, tilpasset hvælvpillen. Den profilerede kronliste har i hjørnerne bøjler med putti iført lændeklæde (fig.31). Hver holder de i hænderne et lille blæseinstrument, muligvis en basun. Gesimsbjælken har gennembrudt rankeslyng og i frisesfelterne står med udsavede, pålmede versaler (samme teknik som på altertavlen): »Kast din om ho paa Heren hand skal vel forsørge dig og hand lader den ret. F. L 5. 1621.« (SI. 55,23).⁷² Mellem de gennembrudte hængestykker ses englehoveder (fig.32). De høje, kartoucheformede, ligeledes gennembrudte topstykker med englehoved i cirkulært midterfelt og et palmetagtigt spir over en hjerteformet figur foroven, viser slægtskab med lignende ornamenter på himlen fra 1643 i Tønning, tilskrevet billedskæreren Oluf Olufsens værksted i Hedemølle (s.4062).⁷³ Lydhimmels underside er ved brede profillister delt i felter omkring en ottekant, i midten en roset, hvorunder hænger en due med udbredte vinger.

Efter afrensning 1893⁷⁴ og restaurering 1948 står stol og himmel nu i blank eg med partiel forgyldning og bemaling i brune og grå nuancer. Stolen var sandsynligvis umalet frem til 1616, da Jens maler i Horsens betales for at male den med sølv og guld.⁷⁵ 1708 blev den igen malet efter renovering, bekostet af midler fra Jens Nielsen Halds testamentariske gave (jfr. s. 4615). 1862 var duen forgyldt, og 1866 ønskedes prædikestolen malet som lyst egetræ i stil med stolestaderne.¹⁴

Stol og himmel er anbragt ved triumfvæggens sydside, op ad den sydøstre hjørnepille.

Stolestader, 1910,¹⁹ med glatte gavle med cirkelkors i lavt relief, foroven afsluttet af en profileret trekantgavl. Renoveret 1959, da vægpaneler fjernedes, og nye gavle opsattes mod væggen; gråmalet o. 1980.¹⁴

Fig. 30. Prædikestol, skænket 1595 af Stii Knudsen i Horndrup, med lydhimmel fra 1621 (s. 4610). H. Wichmann fot. 1996. - Pulpit donated in 1595 by Stii Knudsen of Horndrup, with sounding-board from 1621.

(†) *Stolestader*. Af det ældste sæt stolestader, o. 1650, kan en rest være bevaret i den nuværende præstestol (jfr. ndf.). † *Stolestader*. Ifølge minde-tavle skænkede Jens Nielsen Hald (jfr. s. 4615)

Fig. 31. Putto med blæseinstrument på lydihimmel, dateret 1621, jfr. fig. 30 (s. 4611). H. Wichmann fot. 1996. - Putto with wind instrument on the sounding-board, dated 1621, cf. fig. 30.

1708 midler, bl.a. til nye, lukkede stole. På et ældre fotografi (fig. 33) ses glatte stolestadegavle med profilerede trekantgavle og døre med fyldinger; alt af fyr.¹⁷ Flere døre trængte 1829 til reparation.²⁹ 1862 fandtes 12 lukkede »mandfolkestole« og 18 tilsvarende »fruentimmerstole«; i tårnrummet var yderligere seks mands- og fem kvindestole. 1863 fjernedes den øverste stol på kvindesiden for at give plads til døbefonten. 1866 ønskedes stolene malet som lyst egetræ.¹⁴ Ved pulpiturets nedtagelse 1880 anskaffedes til tårnrummet seks fritstående *bænke*¹⁴ med skråstillede ryglæn, nu gråmalede svarende til stolene.

†*Skrifestol* omtaltes tidligst 1702,³² 1708 renoveret og malet, bekostet af Jens Nielsen Hald (jfr. s. 4615), nævnt sidste gang 1791.¹⁷

Degnestol, o. 1910, indrettet i den øverste stol på sydsiden, mod øst forsynet med et panel med

tre foldeværksfyldinger, hver 82x28 cm (fig. 10), gråmalet som det øvrige stoleværk. Fyldingerne stammer muligvis fra en lukket (†)*degnestol* med årstallet 1575, der istandsattes 1708 (jfr. s. 4615) og fjernedes 1863. Herefter indrettedes plads til degnen foran den øverste mandsstol.¹⁴

Præstestol (fig. 35), med gavle og rygpanel fra 1600rnes anden fjerdedel, første gang omtalt 1862 som en bæk med sidestykker (til præsten) i koret.¹⁴ Formentlig sammensat af dele fra et ældre (†)stoleværk eller †skriftestol (jfr. ovf.). Gavlene har på deres ene side (den oprindelige yderside) kassetteværkprydet topstykke kronet af trekantgavl, beslægtet med stolestadegavle i Framlev og Tyrsting (s. 2053, 3980), den anden side er plan (jfr. fig. 10). Under en kraftig profilliste har den ene gavl desuden et rektangulært felt med beslagværk i fladsnit, hvori ses versalerne »AI«. Rygpanelet har tre fyldingsfelter, hvoraf det midterste har et udsavet firblad, hvis øverste blad er hjerteformet, på bænken (nuværende) bagside fremhævet ved en konturlinje (fig. 34). Gråmalet som det øvrige stoleværk. Stod før 1899 ved korets nordvæg, østligst, senere i skibets nordside, nu (fra 1948?) foran korbuens nordvange.

Armstole til præsten. 1) Købt 1899,¹⁴ af mørk bejdset bøg med polstret, læderbeklædt sæde; nyere forben. 1948 anbragt i korets sydøst-

Fig. 32. Englehoved på lydihimmel fra 1621, jfr. fig. 30 (s. 4611). H. Wichmann fot. 1996. - Angel's head on sounding-board from 1621, cf. fig. 30.

Fig. 33. Indre set mod øst o. 1900. Ældre fot. i NM. - Interior to the east c. 1900.

hjørne, fra 1972 i tårnrummet ved siden af orglet til brug for kirkesangeren.⁵² 2) Skænket 1972, grøn, polstret øreklapstol, står nu syd for alteret.⁵²

En gammel *†brudestol* opbevaredes 1702 bag alteret.³²

†Skabe. 1702 omtales et gammelt skab til opbevaring af messeklæder, formentlig i koret,³² 1719 beskrevet som af egetræ og med lås.⁵³ Et »løst« skab ved siden af alteret, benyttet til vinflasker, ønskedes 1899 fjernet (jfr. fig. 33). Samme år købtes et nyt, »afret tarvelig beskaffenhed«,¹⁴ sandsynligvis benyttet frem til 1941.⁷⁶

Pengeblok (fig.49), købt 1842,¹⁶ af fyr, 84 cm høj, til dels svarende til blokkerne i Dover og

Tulstrup (s. 3169, 3704). Den servantelignende »blok«, hvis kantprofilerede låg har lille messingplade med pengeslids og låsbar skuffe foroven, er forsynet med buet, 38,5 cm høj bagplade. Den står nu i lakeret træ med vandrette og lodrette linier i mørkebrunt. På den sortmalede bagplade står med hvid skriveskrift: »For værdige Trængende. Giver, saa skal Eder gives, siger Herren Luc: 6:38.« Nu øst for syddøren.

†Klingpunge. 1747 anskaffedes en ny tavlepung af fløj med galoner,³⁰ 1855 ønskedes en ny.¹⁹

Dørfloj, 1708, i våbenhusets fladbuede dør, (jfr. s. 4598),¹⁴ består på indersiden af fem lodrette planker sammenholdt af profilerede revler;

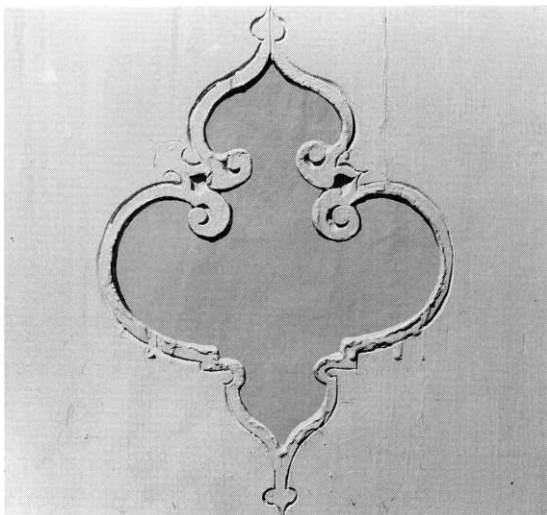

Fig. 34. Detalje fra præstestol, ryggens udskæring set fra bagsiden, jfr. fig. 35 (s. 4612). H. Wichmann fot. 1996. - Detail of priest's pew, the carving on the back seen from behind, cf. fig. 35.

Fig. 35. Præstestol, fremstillet af gavle og rygpanel fra 1600rnes anden fjerdedel (s. 4612). H. Wichmann fot. 1996. - Priest's pew made from bench-ends and back panel from the second quarter of the 11th century.

ydersiden har fire planker og er flammeret (fig. 36a-b). Indersiden er gråmalet, ydersiden brun. Indvendig forsynet med samtidig, kraftig lås af træ fæstnet med jernbånd og med indvendig jernskyder, der ender i en gribering; udvendig jernring og rektangulært nøglebeslag.

†*Pulpitur*, opsat 1708 »for de unge karle at stå på«, bekostet af Jens Nielsen Hald (jfr. s. 4615). Pulpituret, der havde åbne stole,⁵³ var anbragt tværs over skibet under det vestligste hvælv.¹⁴ 1863 var det på tale at forkorte det, således at yderkanten kom til at hvile på anden stolperække, og 1866 ønskedes det helt fjernet,¹⁹ hvilket skete 1880.¹⁴

Orgel, 1997, med 12 stemmer, to manualer og pedal, bygget af P. G. Andersen & Bruhn, Årsløv. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Rørfløjte 8', Oktav 4', Quint $2\frac{2}{3}'$, Gemshorn 2', Tertz $1\frac{3}{5}'$, Mixtur; tremulant. Svelleværk: Gedakt 8', Kobbelfløjte 4', Oktav 2', Quint $1\frac{1}{3}'$. Pedal: Subbas 16'. Tegnet af arkitektfirmaet Ebsen og Gram, Århus. Hvert af de to orgelhuse, der flankerer vestvinduet, har et stort, rundbuet pibefelt med gitterværk. I tårnrummet.

**Orgel*, (jfr. fig. 10), 1883, med fire stemmer, bygget af Frederik Nielsen, Århus; senere ombygget og omintoneret. Disposition: Gedakt 8 Fod, Fugara 8 Fod,⁷⁷ Principal 4 Fod, Fløite 4 Fod. Manualomfang: C-c". Mekanisk aktion, sløjfevindlade. Det oprindelige ÷bælганlæg, en kilebælg med pumpe, kunne trædes af den spillende.⁷⁸ Facaden består af et stort, rundbuet pibefelt med trekantgavl samt to smalle, rektangulære sidefelter med enkle gitre.⁷⁹ Soklens panel var sammenbygget med en brystning med døre; ved overgangen til brystningens overkant var opsat udsvejfede plader. Træværket, der oprindeligt var mørkt egetræsmalet og forgyldt, fik senere en lysegrå bemaling med okkerfarvet og lyseblå staffering; bag sidefelternes gitre sad lilla stof. Klingende prospektpiber aftinlegering. En skjoldformet metalplade på facaden bar indskriften: »Gaardejer Niels Jensen Hald i Hornstrup død 31te Marts 1882, gav ved sit Testamente Kirken dette Orgel, til Guds Ære, til Menighedens Opbyggelse og til Minde om sine Forældre, Jens Nielsen Hald og Karen Jensdat-

Fig. 36a-b. Dørføj fra 1708, a. inderside, b. yderside (s. 4613). H. Wichmann fot. 1996. - Door from 1708, a. inner face, b. outer face.

ter.« På forhøjning i tårnrummet; spillebordet var indbygget i orgelhusets søndre gavl. Orglet er 1997 flyttet til Hobro Søndre kirkegårds kapel (Aalborg amt).

Fem *salmenummertavler*, anskaffet 1865, af fyrretræ, med udsavet dobbeltvolut på topstykket; oprindelig sortmalede¹⁹ til påskrift med kridt, nu indrettet til hængetal; sort fraktur på hvid bund. Før 1925 suppleret med en *"/tavle* med gavlpnydet topstykke og skydenumre.⁸⁰

Mindetavler. 1) (Fig. 38), 1710,³¹ afeg, 122x140 cm, til erindring om Jens Nielsen Halds testamentariske gave 1708. Den let hvælvede, ovale indskriftplade har kraftig akantusbladramme med store volutformer holdt sammen af en laurbærlignende ranke, der foroven synes at ende i en »knækbandssløjfe«. Forneden under to spi-

ralvolutter hænger en buket med en stor solsikke i midten. Rammeværkets staffing, der blev fremdraget 1959, er brun med rød og grøn lasur på sølv samt forgyldte og forsøvede partier. Indskriften, vist opmalet i 1800'erne, er med gul skriveskrift på sort bund: »For de 200 Rigsdaler, som salig Jens Nielsen Hald, der var født i dette Sogn, men boede, og døde i Kjøbenhavn, legerede til denne Kjerke, er gjort nye lukkede Stole, til Sognefolkene, et Pulpitur for de unge Karle at staae paa, Tralværket for Alteret til Communikanterne samt Waabenhusedör og Loft. saa er og for samme Penge foranførte Tralværk, saavelsom Prædikestolen, Altertavlen, Degnestolen og Skriftestolen Malede og renoverede, Anno 1708. Og dette den salige Mand til en berømmelig Amindelse opsat.«

Fig. 37. Klokke, støbt 1909 af S. Frichs Eftf., Århus (s. 4617). H. Wichmann fot. 1996. - Bell cast in 1909 by S. Frich's Successors, Århus.

Tavlen, udført 1710 i Århus, ophængtes på korets nordvæg.⁸¹ 1866 ønskedes den »lidet passende« mindetavle fjernet fra koret.¹⁴ Nu på tårnrummets nordvæg.

2) O. 1900, over gårdejer Jens Jensen Hald, *18. aug. 1850 i Horndrup, †16. marts 1897 smst. Opsat år 1900 af beboere i Tåning sogn »i taknemlig Erkendelse af hans Gavmildhed mod denne Kirke, 1ste Krøn: 29,7.« I alt 115x65 cm. Rektangulær hvid marmortavle med indskrift i fordybet, forgyldt antikva (navnet dog i gotiserende typer) i klassiserende sandstensramme med kannelerede pilastre og halvrundt topstykke, hvori latinsk kors af marmor. Formentlig udført af billedhugger S. Christensens Etablisement i Aarhus.⁸² På tårnbuens nordre vange.

Lysekroner. 1) (Fig. 39), skænket 1907 af Knud og Inger Nielsen, Tåning, af messing, største tvm. 101 cm, højde 105 cm uden stang. Stor ringkrone i skønvirkestil bestående af to brede ringe, den mindste øverst, fæstnet med spinkle bøjler til den nederste. Den store ring har 12, den lille seks lysearme i støbt, gennembrudt arbejde med liggende trælignende ornament mellem stiverne. På ringene er derudover mellem armene punslede, dråbeformede ornament. På den nedre ring graveret indskrift med skrivekrift: »Knud Nielsen Taaning 1907 Inger Nielsen Taaning 1907«. I skibets midterste fag.

2-3) To ens, 1935, udført af gørtler G. Erstad-Pedersen, Århus, af messing, hver med otte lyse- og pyntearme.⁸³ På hængeskuglerne enslydende indskrifter med versaler: »Skænket Taaning kirke anno 1935 af Johanne og Søren Christian Danielsen ejere af Haldgaarden Taaning.« Hænger henholdsvis i skibets østligste og vestligste hvælv.

Kirkeskib, formentlig fuldskibet »Svanen«, ca. 63 cm langt, bygget og skænket af malermester August H. Christensen, Skanderborg. Agter stod initialerne A. H. C. Ophængt ca. 1910.⁸⁴ Efter en restaurering 1959 opbevares det på præstegårdens loft.⁵²

†*Ligbåre*. 1719 nævnes en ligbåre,⁵³ nok den, der repareredes 1737.⁸⁵ 1743 indkøbtes materiale til en ny båre, nævnt 1745.³⁰

Fig. 38. Mindetavle fra 1710 til erindring om Jens Nielsen Halds testamentariske gave 1708 (s. 4615). H. Wichmann fot. 1996. - Memorial tablet, 1710, commemorating Jens Nielsen Hald's bequest from 1708.

Fig. 39. Lysekroner nr. 1, skænket 1907 af Knud og Inger Nielsen, Tåning (s. 4616). H. Wichmann fot. 1996. - Chandelier no. 1, donated by Knud and Inger Nielsen, Tåning, in 1907.

Klokke (fig. 37), 1909,¹⁴ støbt af S. Frichs Eftf. i Århus. 76,5 cm i tv. På slagringen indskriftet med reliefversaler: »Støbt af S. Frichs Efterf. i Aarhus 1909.« og »Jeg ringer de budne, som færdes dernede det budskab foroven, at al ting er rede.« Ophængt i slyngebom. O.1977 monteredes automatisk ringeanlæg.⁵²

†*Klokker*. 1) 1528-29 afleveredes ved klokkeskatten en klokke, der med »al jernfang« (ophæng) vejede 2½ skippund. 2) 1616 nævnes en klokke, som 1619 var sønderringet og ikke mere tjenlig.¹⁵ 3) 1620, omstøbt af nr. 2 i Helsingør.¹⁴ 1791 omtalt som kun »mådelig aflyd«, der ikke kunne høres over hele sognet;¹⁷ efter 150 års tjeneste ønskedes den udskiftet med en ny.¹⁴ 4) Omstøbt 1871 af nr. 3, vægt 342 pund,¹⁶ med en indskrift, der noteredes af F. Uldall 1889:

»Oprindelig støbt 1620. Bekostet omstøbt af Taaning Sogns Beboere 1871.« Længere nede stod klokkestøberens navn: »Stallknecht Horsens.« 1909 var også denne klokke revnet og klokken solgtes samme år.¹⁴

Klokken er *ophængt* på et par egebjælker, støttet af nyere skråbånd af fyrretræ; en reparation nævnt 1618.¹⁵

GRAVMINDER

Kirkegårdsmonumenter. Gravsten. 1) (Fig. 45) o. 1772, over den agtbare og velfornemme mand Michel Christensøn, *1706 i Tåning, †1772. Såkaldt bondegravsten af grovkornet lysegrå granit, 154x49 cm og ca. 17 cm tyk. Inden for en rammelinie er i hjørnerne indristet et kvartscir-

Fig. 40. (Fra venstre) gravsten nr. 2, 4 og 3, over henholdsvis Ane Nielsdatter, ukendt og Laurs Iørgensen (s. 4618-19). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Tombstones nos. 2, 4 and 3.*

kelslag med en radiær T-streg og to fordybninger placeret på hver side af T'et, givende helhedsindtryk af ansigt. Foroven et stort Jesumonogram, forneden et timeglas i ramme. Svarer til og antagelig af samme stenhugger som en sten i Østbirk (s. 4495, nr. 5). Stenen, der blev sandblæst 1995, ligger nu syd for våbenhuset.

2) (Fig. 40) o. 181?, over hustru og moder Ane Nielsdatter, *16. marts 176? i Taaning, †?? nov. 181?. Såkaldt bondegravsten af rødgrå granit, svagt trapezformet, i begge ender rundbuet afslutning, 153x58-50 cm og 6-7 cm over jordoverfladen. Omløbende fordybet rammelinie, foroven et Jesumonogram i cirkel, hvorover lille kryds; forneden stort timeglas, hvis øvre del fremtræder forsænket, dvs. at sandet, symboliserende den udrundne tid, er løbet ned i den

nedre del, der er vist i kontur (jfr. Yding, s. 4537, gravtræ nr. 1). Indskriften med fordybende versaler er delvis ulæselig. Nord for koret.

3) (Fig. 40) o. 1830, over Laurs Iørgensen, *1763 i Horndrup, †12. april 1830, sognefoged for Taaning sogn i 28 år. Aflysegrå granit, stor, hesteskoformet runding foroven og profileret, delvis tresidet parti forneden, 163x66-45 cm og 9-12 cm tyk. Inden for omløbende rammelinie øverst en cirkel med Jesumonogram, nederst timeglas som på nr. 2. Fordybet ulæselig versalindskrift. Nord for koret, syd for nr. 4.

4) (Fig. 40), såkaldt bondegravsten over ukendt, af lysegrå granit, svagt trapezformet, med tresidet nedre afslutning, 161x51-44-22 cm og ca. 14 cm tyk. Inden for den omløbende rammelinie ses øverst Jesumonogram i cirkel og nederst et timeglas ligesom på nr. 1 og 3. Ind-

Fig. 41. Støbejernskors nr. 1, over Iens Poulsen, †1850 (s. 4619). Henrik Wichmann fot. 1996. - Cast iron cross no. 1.

Fig. 42. Støbejernskors nr. 3, over Sidsel Marie Jensen, †1859 (s. 4619). KdeFL fot. 1996. - Cast iron cross no. 3.

skriftens fordybde versaler er ulæselige. Nord for koret, mellem nr. 2 og 3.

Støbejernskors. På kirkegården er bevaret ti kors;⁸⁶ seks har støberimærke i relief, alle fra Møller & Jochumsen, Horsens Jernstøberi. De fem med »M & J« - et enkelt, nr. 3, skrevet helt ud med versaler. Alle blev 1984 rensat og malet sorte.

1) (Fig. 41), o. 1850, over »Iens Poulsen født i Taaning den 22 Januar 1788 gift den 20 October 1818. med Else Hansdatter af Taaning død Samme steds den 12 Marts 1850«. Indskrift med reliefkursiv. Det 120 cm høje kors med profileret sokkel, svarende til kors i Linnerup (s. 4325), har klokkeformede korsarmsender med relief; foroven sammenlagte hænder, til siderne symmetrisk bladornament og nederst et anker. Herunder støberimærket. Nordøst for koret.

2) O. 1857, over Hans Petersen, *24 aug. 1856, †14. marts 1857. Indskrift med reliefversaler. Det 61 cm høje kors har muslinger i korsarmsenderne, som på bagsiden har en blomst. Står nu op ad gravsten nord for skibet.

3) (Fig. 42), o. 1859, over »Sidsel Marie Iensen født i Taaning den 8 August. 1821, død paa Frydensfred den 19 Juni 1859. blev gift den 7 November. 1845«. Indskrift med reliefkursiv. Det i alt 142 cm høje kors med støbejernssokkel, svarende til et i Dover (s. 3176), har gennembrudte korsarmsender, af kaprifolieform, med frøkapsler; foroven sammenlagte hænder, fornedet et anker. Herunder støberimærket. Nordøst for koret.

4) (Fig. 43) o. 1865, over »Maren Iensdatter født i Taaning d 2 Septbr 1810, gift d. 11 Decbr 1829 med Gaardeier Niels Laursen i Taanning

Fig. 43. Støbejernskors nr. 4, over Maren lensdatter, †1865 (s. 4619). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Cast iron cross no. 4.*

Fig. 44. Støbejernskors nr. 6, over Birgitte Nielsen, †1867 (s. 4620). KdeFL fot. 1996. - *Cast iron cross no. 6.*

blev Moder til 9 Børn og Døde samme steds d 15 Jan 1865 efter 35 Aars Ægteskab«. Indskrift med reliefkursiv. Det 121 cm høje kors har på korsarmsenderne stiliseret muslingemotiv med volutter; øvre korsarm desuden sammenlagte hænder, nederst anker, derunder støberimærket. Nord for koret.

5) O.1865, over Fritz Gregorius Petersen *6. marts 1863, †12. marts 1865. Indskrift med reliefversaler. Samme størrelse, form og udsmykning som nr. 2. Står nu op ad gravsten nord for skibet.

6) (Fig. 44) o. 1867, over Birgitte Nielsen, *11. marts 1862 på Homdrupmark,⁸⁷ †16. oktober 1867 sammesteds. Indskrift med reliefkursiv. Det i alt 83 cm høje kors med støbejernssokkel, omtrent svarende til et i Tyrstinge (s. 3986, nr. 2), har æselrygbuede korsarmsender med relief foroven og forneden, hhv. Eros eller Amor

med bue og pil, og dødens genius, der læner sig til krukke og holder nedadvendt fakkell, nederst støberimærket. Sydøst for koret.

7) O.1868, over »Frederike Iohanne Petrea Petersen født d 1 Octbr 1865 Død d 12 April 1868«. Indskrift med versaler og kursiv i relief. Samme størrelse, form og udsmykning som nr. 6. Nord for skibet.

8) (Fig. 46), o. 1870, over »Kristine Stephansen født i Taanning 7 Januar 1866 död 25 Juni 1870«. Indskrift i relief med antikva, navn med versaler. Det 78 cm høje kors, inkl. støbejernssokkel, har hammerformede korsender, den øvre med bladornamentik på for- og bagside. Nord for skibet.

9) O.1870, over »Andrea Mikkelsen født i Taanning 26 April 1864 död 27 Juni 1870«. Samme størrelse, form, skrift og udsmykning som nr. 8, dog glat bagside. Nord for skibet.

10) O.1875, over »Else Hansdatter født i Tåning d. 14 Mai 1791 død samme Sted d 26 Febr. 1875«. Det 118 cm høje kors har samme form og udsmykning som nr 1, dog uden støberimærke. Nordøst for koret.

†*Ligramme*, indlagt på kirkegården af Jens Nielsen o. 1741.³⁰

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib.: Kirkens rgsk.bog 1830-97 og Synsprot. 1862-1913. *Ved embedet*. Synsprot. 1898 ff. Kaldsbog for Ovsted, Tåning og Hylke pastorat, ved Bruno Jensen 1975 med senere tilføjelser. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Gammel Skanderborg amt i almindelighed s. 2874 samt forkortelser s. 2875. Fagordbog s. 15. - Udskrifter af de gennemgåede arkivalier findes i NM.

NM2: Håndskrift: F. Uldall: Om de danske Landsbykirker V, 1889, s. 193-97. - Indberetninger ved

Fig. 45. Gravsten nr. 1, o. 1772, over Michel Christensen (s. 4617). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Tombstone no. 1, c. 1772.*

Fig. 46. Støbejernskors nr. 8, over Kristine Stephansen, †1870 (s. 4620). Henrik Wichmann fot. 1996. - *Cast iron cross no. 8.*

E. Tang Kristensen u.å. (uddrag af notebog vedr. indskrift på kalk og prædikestol), Georg N. Kristiansen 1948 (altertavle, -bordspanel, prædikestol), E. Lind 1957 (kalkmalerier), Georg N. Kristiansen 1959 (epitafium), Mogens Larsen 1975 (altertavlemaleri), K. V. Nielsen 1980 (altertavle), Arne Nyboe 1988 (inventar) og Vibeke Michelsen 1996 (inventar og gravminder).

Notebøger. *NM2*: Søren Abildgaard IX, 1771, s. 28-29 (alterkalk, klokke, gravsten). C. M. Smidt CXXIII, u.å., s. 24-25 (bygning, inventar).

Tegninger og opmålinger. *NM2*: Måleblad til grundplan ved C. G. Schultz u.å. Alterbord ved Georg N. Kristiansen 1948 og 1958. *Privat*: Opmålingssæt og fotografier 1973-74, jfr. ndf. Litteratur.

Kgl. bygningsinsp. Århus: Tegninger og korrespondance siden 1911.

Litteratur: R. P. Randløv: Lidt om Tåning Sogn, i *ÅrbÅrhSt.* XXX, 1937, s. 42-64; Bruno Jensen: Restaureringen af Tåning kirke 1957-59, i *ØJyHjemst.* XXVI, 1961, s. 116-19; Nanna Gad, Ib Hemicke, Claes Rømhild, Mogens Svenning og Hans Christian Vejby: Bygningsarkæologisk undersøgelse af Tåning

kirke, Arkitektskolen i Århus 1974: MeddÅrhSt. 1977, s. 50 (ringe anlæg).

Historisk indledning ved Lars Bisgaard, beskrivelse af kirkegård og bygning ved Kjeld de Fine Licht, kalkmalerier og inventar ved Sissel F. Plathe, orgel ved Ole Olesen og gravminder ved Mads Eriksen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1997.

¹ DiplDan. 1. rk. VI, nr. 202.

² ÆldDaArkReg. I, 165 og 170. 1491 (s. 164) fremgår, at besiddelsen omfattede fire agre nord for kirken.

³ DaMag. 4. rk. II, 40.

⁴ DaKancReg. 21. jan. Øm klostres krønike (jfr. s. 3804) nævner Tåning og en ladegård og beskylder bisp Tyge for at hente klosterets bryder og landboer i Tåning til rettergang i Randers, hvorved befolkningen hindres i at høre messer i de kirker, som munkene betjente. Formuleringen kunne tyde på, at kirken ved midten af 1200rne lå under klosteret.

⁵ RA. DaKanc. Registerbøger på tiender i Fyns, Århus, Ribe og Viborg stifter til bortfæstelse. Samtidig med den endelige ophævelse af Voer og Øm klostre oprettedes Tåning birk omfattende de fleste sogne omkring Mossø, KancBrevb. 7. okt. 1560.

⁶ Kronens Skøder 6. juli 1711 og 27. sept. 1720. Åkærs ejer 1720 var oberst Matthias Rosenørn. Kongetienden var 1688 (samme, 21. juli) solgt til Margrethe Wilders, hvis sønner Rasmus og Frederik Bartholin arvede den og 1720 solgte den til regimentskvartermester Niels Langballe. Fra ham gik halvdelen seks år senere til købmand Ole Olsen i Århus, hvorefter forløbet fortaber sig i det uvisse. LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1720-24, f. 392 og 576.

⁷ LA Vib. Ryttergodserne. Skbg. rytterdistrikt 1717-67. Jordebogsekstrakter og arkivalier vedr. ændringer af godsets omfang 1719-69 (GRyt 8. 9).

⁸ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkernes istandsættelse m.v. 1804-23 (C 3. 1151).

⁹ KancBrevb. 4. april.

¹⁰ F. Lindahl: Skattefund, 1988, nr. 35, jfr. J. Ingvorden: Om Høsten kom det Keyserske Krigsfolk, i Skbg. museum Årbog 1993-94, s. 11-19.

¹¹ Flere omstændigheder i forbindelse med de undersøgelser, der fandt sted dette år, foreligger mangelfuldt oplyste, da sagen er bortkommet. Væsentlig information er hentet i pastoratets kaldsbog.

¹² Om udgravninger her, senest i Arkæologiske udgravninger i Danmark 1995, 1996, s. 189.

¹³ Rgsk.bog, jfr. ØJyHjemst. I, 1936, s. 130-31. Det hus, hvis ene langside lå i kirkegårdsskellet, blev sløjft 1876 i ønsket om at opnå holdeplads for kirkegængerens vogne. Måske var de to andre da allerede væk. RA. Min. for kirke- og undervisningsvæsen. Journalsag BB 1534/1876.

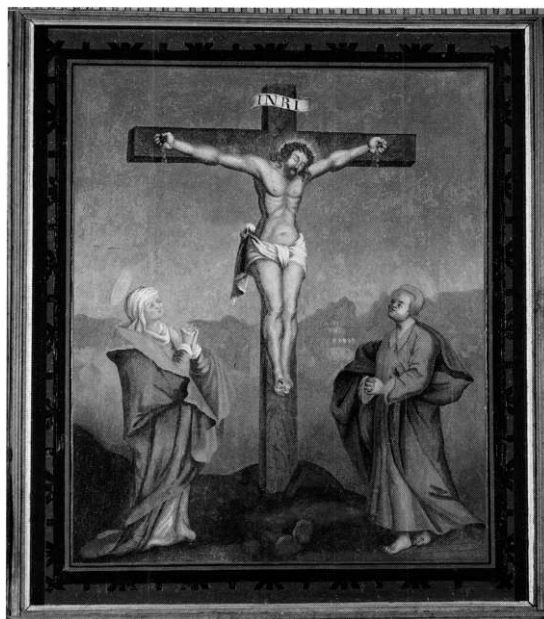

Fig. 47. Maleri, muligvis fra 1708, i altertavlens størstykke, jfr. fig. 22 (s. 4606). H. Wichmann fot. 1996. - *Painting, possibly from 1708, on the central panel of the altar-piece, cf. fig. 22.*

¹⁴ Synsprot. 1862 ff.

¹⁵ RA. Rtk. 6 års kirkeresk....1620.

¹⁶ Rgsk.bog.

¹⁷ LA Vib. Provstearkiver. Voer hrd.s provsti 1780-1812. Indk. breve (C30D. 7), jfr. s. 4507, note 25.

¹⁸ LA Vib. Ryttergodserne. Synsprot. for Skbg., Dronningborg og Kolding rytterdistrikter 1724-35 (GRyt 7.1).

¹⁹ LA Vib. Provstearkiver. Voer-Nim hrd.s provsti. Synsprot. 1855-1938 (C34. 3-4).

²⁰ Abrahamsen: Orientering, s. 57: 10,1°.

²¹ Med menighedsrådets velvillige støtte foretog redaktionen 1996 bl.a. ved udvendige pudsaftankninger i nordsiden en granskning af mødet mellem kor og skib. Her viste sig en opmuringsmæssig sammenhæng, der på linie med kirkens proportionering gør de to afsnit til et samtidigt hele.

²² I det søndre, udvendige hjørne mellem kor og skib er stenene beskadiget ved tryk eller brand. På en af blokkene på skibets nordside ledsages skråkanten af indristet linie på frontsiden.

²³ Selvsagt er det usikkert, om der har været vindue i vestgavlen.

²⁴ Formen kan have spillet sammen med en malet dekoration. Farverester »bag alteret«, der viste sig 1948, kendes ikke nærmere, jfr. note 11. Ann Cathrine

Bonnier ved Sveriges Kyrkor peger over for redaktionen på, at accentuerede alterafsnit udmærker adskillige af de tidlige cistercienserkirker.

²⁵ 1899 ønskede synet en låge sat op.

²⁶ Ved opmuringen oven på skibets vestgavl er flere steder lagt et afrettende(?) skifte på dennes overside, jfr. fig. 14.

²⁷ En afbankning af puds i efteråret 1997 har *bl.a.* afsløret, at de indre hjørner har de såkaldte hulsomme.

²⁸ Noterne 16, 19 og 14.

²⁹ LA Vib. Provstearkiver. Århus amts sdr. provsti. Synsprot. 1817-54 (C 30 I. 2).

³⁰ RA. Rtk. Rev. rgsk. 1660-ca. 1848. Skbg. rytterdistrikts rgsk. for kirker i Skbg. amt. 1739-67.

³¹ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkerogsk. og lign. vedr. landsognene 1671-1712.

³² LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1803 (C 3. 1166-76).

³³ 34,41,45 samt LA Vib. Bygningsinsp. Århus. Forsk, kirker ca. 1850-1905 (B 239. 125).

³⁴ LA Vib. Lens- og amtsadm. Skbg. og Åkær amter 1661-1799. Indk. breve m.m. 1746 (B 5 C. 99).

³⁵ Ifølge Bygningsarkæologiske studier 1986, s. 110, er stenen fra slutningen af forrige århundrede, og bogstaverne står for Philip Hansen, Egersund.

³⁶ Noterne 14 og 19.

³⁷ Jfr. Corpus vitrearum medii aevi. Skandinavien, Stockholm 1964, s. 229.

³⁸ Oplysningerne givet i breve fra G. N. Kristiansen til NM 28. juli og 17. aug. 1948, refereret i NMs protokol. 20. aug. 1948 fik han besked fra NM om, at kalkmalerisporene kunne overhvides.

³⁹ Enkelte billeder blev vist i fjernsynet sommeren 1957, og diskussionen om malerierne blev ført såvel i pressen som mellem sognets beboere og Nationalmuseet. 1958 nåede historien om de »obskure« billeder USA, hvor aviser bl.a. i Kansas city, Richmond og Detroit bragte den.

⁴⁰ I sin indberetning fra 1957 kalder Egmont Lind med forbehold denne figur en bispehue.

⁴¹ Såvel 1957 som i et brev af 12. april 1959 tolker Egmont Lind figuren i »våbenskjoldet« som en abbedhue(?). Indskriften til venstre for staven, der 1957 var læst som *tnut* eller *rnut*, men tolket som *knut* *abba*, undersøgtes igen 1959 med samme resultat. Til højre for staven havde Lind 1957 kun set små grå farvespor, som 1959 lod sig tyde som en tolinjet indskrift: »frater sever(in) eller sever(inus)«.

Abbed Knut, kan ikke umiddelbart identificeres. Hverken i Øm kloster eller nogen af moderklostrene, Esrum og Vitskøl, er o. 1500 registreret en abbed Knut, men abbedlisterne fra disse klostre er dog ikke komplette, jfr. James France: *The Cistercians In Scandinavia*, Michigan 1992, s. 505f.

Broder Søren eller Severin var sandsynligvis en af Øm klostres abbeder, der også på et glasbillede fra

Fig. 48. Alterstager, tv. fra o. 1600, th. med indskrift fra 1942 (s. 4608). H. Wichmann fot. 1996. - *Altar candlesticks, to the left from c. 1600, to the right with an inscription from 1942.*

Øm kloster, formentlig i vestfløjen, lod sig omtale som »frater severinus«. Jfr. Olaf Olsen: *Krønike og udgravning. Øm kloster i historisk og arkæologisk belysning*, i *Convivium* 1979. *Historisk samfund for Århus stift*, s. 21, og Mogens Vedsø: *Abbed Søren's våbenrude fra Øm kloster*, i *hikuin* 1980, s. 39-44. I Øm kloster omtales o. 1500 en eller flere abbeder ved navn Søren. Første gang nævnt 1486, afløst samme år af Christiern. 1495, 1509, 1512 og 1519 nævnes atter en abbed Søren, mens abbed Jacob i årene 1522 og 1523 sidder på denne post, igen 1523 erstattet af en Søren. Jfr. Holger G. Nielsen: *Øm Kloster, Cara insula, gennem fire århundreder*, i *ÅrbÅrhSt.* 1969, s. 7f, 59.

⁴² Muligvis svarende til et jagthorn i Stege på Møn. Jfr. Dorthe Falcon Møller: *Klang på kalk*, 1996, s. 103.

⁴³ Af de 12 indtil nu registrerede kalkmalede labyrinter er seks lokaliseret i Århus amt; foruden i Tåning kendes overkalkede labyrinter i Skørring (to stk.), Gylling, Bryrup (s. 1931, 2828 og 3918) og Nim (Nim hrd.). I Gylling, Skørring og Nim sås de på skibets nordvæg, mens den i Bryrup fandtes på tårnbuens sydside.

Om danske kalkmalede labyrinter, se Jørgen Thor-drup: *Fra tranedans til hækkeløb. Af labyrinternes*

indviklede historie, i *Den iconographiske Post*, 1976/1-2, s. 23-36; John Kraft: *Labyrinths in Nordic Churches*, i *Caerdroia* 1991, s. 29-37; samme: *Turf and stone*, i *Caerdroia* 15, 1984, s. 20-21; Jeff Saward og Jørgen Thordrup: *Mazes & Labyrinths of Denmark*, i *Caerdroia* 1991, s. 38-41; Karen Sorgenfrey: *Danske Kalkmalerier, Sengotik 1500-36*, red. af Ulla Hastrup, 1991, s. 134f.

⁴⁴ Nærmeste parallel til placeringen af labyrinten er den i Rorslev, der ligeledes sidder på skibets østhvælv lige over korbuen (jfr. Jørgen Thordrup: *Labyrinten - et livsforløb?* i *Sognebladet Asperup, Roerslev*, 1991/1, s. 4-5.). Labyrinterne i Gevninge (DK. Kbh. a. s. 876) ses nu oven over hvælvet, højt oppe på triumfvæggen, på begge sider af korbuen. I Hesselager på Fyn ses en labyrint på den ene østkappe i skibets vesthvælv, i Vissenbjerg, ligeledes på Fyn, i skibets østligste hvælv og i Skive på tårnets vestvæg.

Tolkningsmulighederne er mange, men i kirkelig sammenhæng er beretninger fra påskefejring i franske katedraler af betydning. Påskeaften eller -morgen udførte biskoppen, sammen med dekanen og andre gejstlige, i kirkens gulvlabyrint en slags rituel dans som udtryk for glæde over livets sejr over døden. Det skal bemærkes, at ingen af de kalkmalede labyrinter her i landet er påvirket af »Chartrestypen«, men alle er Trojaborge. Til de mere profane labyrinter (af sten eller tørv) knyttede sig sagn og danse, muligvis med oprindelse i hedenske forårsritualer.

De kalkmalede labyrinter kan således i samtiden både have symboliseret den kirkelige påskedans og livets genopståen om foråret efter den mørke vinter. Jfr. Jørgen Thordrup: *Labyrinter*, i *Meddelelser fra Havebrugshistorisk Selskab*, Nr. 24, 1994, reprinted by *Caerdroia*, specielt s. 31. Tak til Jørgen Thordrup for hjælp med litteratur og tolkning.

⁴⁵ Jfr. Ulla Hastrup, i *Danske Kalkmalerier, Sengotik 1500-36*, red. af samme, 1991, s. 208-211f.

⁴⁶ Trævåben, som narre eller harlekiner er udstyret med.

⁴⁷ Jfr. Dorthe Falcon Møller: *Klang på kalk*. 1996, s. 104, 157.

⁴⁸ Jfr. Ebbe Nyborg: *Fanden på væggen*, Herning 1978, s. 42, Søren Kaspersen: *Bildende Kunst, Theater und Volkstümlichkeit im mittelalterlichen Dänemark*, i *Popular Drama in Northern Europe in the Late Middle Ages*. Odense 1988, s. 201-250, især s. 248f., samme: *Fastelavnskultur og kalkmaleri*, i *Danske Kalkmalerier, Sengotik 1500-36*, red. af Ulla Hastrup, 1991, s. 224-227f.

Den uidentificerede person i lang klædedragt med spand i hånden, 1957 omtalt som en kvinde, har tydeligvis været så problematisk, at den kun én gang er draget ind i sammenhængen. Leif Søndergaard formodede 1989, at det var en kirkelig person, der strakte armen ud for at stoppe optøget og på denne

Fig. 49. Servantelignende pengeblok købt 1842 (s. 4613). H. Wichmann fot. 1996. - *Alms post, like a washstand, bought in 1842*.

måde tilkendegav kirkens holdning til de folkelige udfoldelser. Jfr. Leif Søndergaard: *Fastelavnsspillet i Danmarks senmiddelalder - om Den utro hustru og fastelavnsspillet tradition*. Odense 1989, s. 43, billedtekst.

⁴⁹ *Silkeborg Avis* 7. nov. 1958 omtaler, at nogle af indvielseskorsene sad så tæt, at det så ud som om de var malet oven i hinanden.

⁵⁰ Egmont Lind ønskede senere at undersøge tegningen nærmere, men fik tilsyneladende ikke mulighed herfor.

⁵¹ *Silkeborg Avis* 7. nov. 1958.

⁵² *Kaldsbog*, s. 36. *Silkeborg Avis* 7. nov. 1958.

⁵³ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkerne på ryttergodserne 1713-24 (C 3. 1155).

⁵⁴ Note 14. Omkring 1864 blev vingerne fastgjort med jernankre.

⁵⁵ Jfr. Erik Moltke: Nogle malerier i vore kirker og deres forbilleder samt lidt om Peder Candid, i *ÅrbOldkHist.* 1955, s. 105-124. Samme forlæg er bl.a. benyttet i Trige, Fårup og Gosmer kirker (s. 1715, 1890 og 2792 note 47).

⁵⁶ Maleriet restaureret 1948 og 1980.

⁵⁷ Rester heraf registreret 1948, jfr. note 11.

⁵⁸ Jfr. D.Stephen Pepper: Guido Reni. A complete catalogue of his works with an introductory text. Oxford 1984. Kat. nr. 188.

⁵⁹ RA. Min. f. Kirke- og undervisn. 1. kt. Journalsag SS 1186/1892.

⁶⁰ Ikke gengivet i G. N. Kristiansens indberetning. De medsendte fotografier er forsvundet.

⁶¹ Under foden er med nyere skriveskrift graveret: »Tåning kirke«.

⁶² LA Vib. Århus bispearkiv. Voer herredsbog 1661 (C 3. 1102).

⁶³ R. P. Randløv: Lidt om Taaning Sogn i Voer Herred, i *ÅrbÅrhSt.* 1937, s. 49. og Tang Kristensen: *Danske Sagn III*, s. 106.

⁶⁴ Note 14. Jfr. Registrering afnavnestempler gennem 100 år for arbejder af ædle metaller 1893 -1993. *Ædelmetalkontrollen* 1993, s. 45.

⁶⁵ Jfr. tilsvarende oblatæske og skål i *Stjær* (s. 2096).

⁶⁶ Note 30. 1745 manglede piggen på den ene.

⁶⁷ R. P. Randløv: Kirke og Kirkeskikke i Taaning, i *ØJyHjemst.* IX, 1944, s. 121.

⁶⁸ Kaldsbog, s. 40. Stagen skal efter givers ønske være tændt 2. juledag.

⁶⁹ Hiltrud Westermann-Angerhausen: Gennemgang af NM 2. afd.s røgelseskar (indb. i NM). Denne type er i museets samling repræsenteret ved kar fra Tolstrup, Voer hrd. (inv. nr. D 3719) og Grenå, nu deponeret i Randers mus. (inv. nr. 21492) og er sandsynligvis produceret i Lybæk mellem 1300 og 1350, de yngste heraf formentlig i Hans Apengeters værk-

sted. Et beslægtet røgelsekar findes i Elmelunde (DK. Præstø, s. 985).

⁷⁰ Kaldsbog, s. 41. Købt hos Håndarbejdets fremme.

⁷¹ DK. Sorø, s. 888. I Venslev er (fejlagtigt) citeret: »Aus Not Hilf Got«.

⁷² Den nyere form »og« i stedet for »oc« kan skyldes restaurering.

⁷³ Muligvis udført af en elev af Oluf Olufsen eller på værkstedet.

⁷⁴ Noterne 16 og 19.

⁷⁵ Note 15. Efter fortingning malet for »18 dl. på egen kost«.

⁷⁶ Note 14. 1933 købtes desuden skab til præstekjoler.

⁷⁷ Fugara 8 Fod har fælles bas med Gedakt 8 Fod C-H.

⁷⁸ Th. Frobenius & Sønners arkiv. Ombygningstilbud 24. sept. 1957.

⁷⁹ Facadeudformningen er beslægtet med flere af Frederik Nielsens øvrige arbejder, bl.a. *orglet i Lundum kirke, (nu i Ristinge kirke på Fyn).

⁸⁰ Jfr. fot. 1925.

⁸¹ Note 31. Tavlen var indsvøbt i et »blaaegaarens« (blågarns?) klæde, som blev opslidt. I kirken fæstnedes den med firejernkroge. På korets nordvæg, øst for vinduet, ses spor efter tre afkrogene. Kun klædet og krogene betales af kirken.

⁸² RA. Min. f. Kirke- og undervisn. 1. kt. Journalsag 0 0 354.

⁸³ Ifølge G. Erstad-Pedersens kartotek er hans model nr. 27 ikke en kopi, men egen model.

⁸⁴ Henningsen: Kirkeskibe. Skbg., s. 111.

⁸⁵ LA Vib. Ryttergodserne. Skbg. rytterdistrikt 1717-67. Synsforretn. (GRyt 8. 14).

⁸⁶ Jfr. Aase Faye: *Danske Støbejernskors*, bearbejdet og udgivet af Jan Faye, 1988; nr. 174, 160, 327, 98 og 105-106.

⁸⁷ Formentlig fejl for Horndrup.

SUMMARY

Tåning church's oldest fabric is the chancel and nave, probably dating from the first half of the 13th century. The walls are of local tufa and put up according to a relatively simple geometrical system (fig. 5).

The chancel has a number of features which are parallel to those in the chancel of neighbouring Ovsted Church, and as described on

pp. 4548-50 this disposition is unique in Scandinavia. Moreover, the ground-plan which discloses an original connection between chancel and nave, and the emphasis throughout with simple string courses in distinctive parts of the building (and the altar), suggests that *Tåning* church is the older of the two, and thus the model for the rebuilt chancel at Ovsted.

The church was given vaults, and a tower and porch were added in the generations preceding the Reformation in 1536 as in the case of most other churches. In the 1870s the windows were renewed in a uniform way.

Of furniture preserved from the church's earliest period are the altar with reliquary, and the relatively small Romanesque font which displays, *inter alia*, some strange column-like figures in relief. A censer dates from the first half of the 14th century. The pulpit, donated in 1595 by Stii Knudsen of Horndrup, is a more humble version of the pulpit formerly in neighbouring Nebel church, now in Voldby church. At the beginning of the 17th century the altar was given a new altar frontal together with a new altar-piece, dated 1613, and closely related to a wall monument in Rye church, as well as new altar candlesticks. In 1612 a sounding-board was installed above the pulpit; one or two of its details

recall the one in Tønning. In 1948 a painting was uncovered which had most likely been done at the time of an extensive refurbishment in 1708, financed by a considerable sum bequeathed by Jens Nielsen Hald the same year. A memorial tablet from 1710, giving an account of the extent and purpose of the bequest, reveals that on this occasion the church received a new †altar rail, new closed †pews, and a new †gallery, whereas the porch was given a new door and new ceiling. The †altar rail, pulpit and altar-piece were painted, as well as the parish clerk's †pew and the †confessional. A fire in the village in 1718 destroyed the †chalice and †paten, but these were replaced the same year by a new set; the chalice made by Mogens Thommesen Løwenhertz of Horsens, and donated by the church's patron. Descendants of Jens Nielsen Hald also bequeathed funds to the church: for an organ in 1882 and in 1912 a seven-armed candlestick.

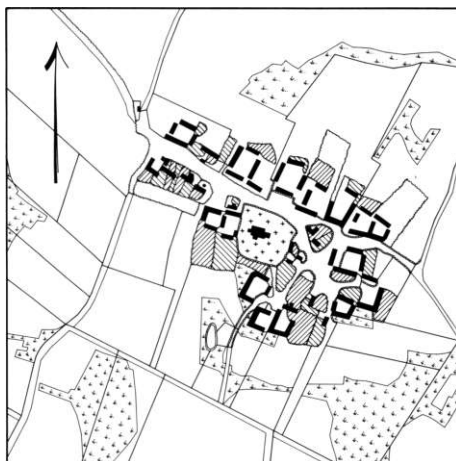

Fig. 50. Tåning 1:10.000. Opmålt 1795 af J. F. (?) Wesenberg. Kopieret af B. Andreassen 1982. - *Map of the village.*